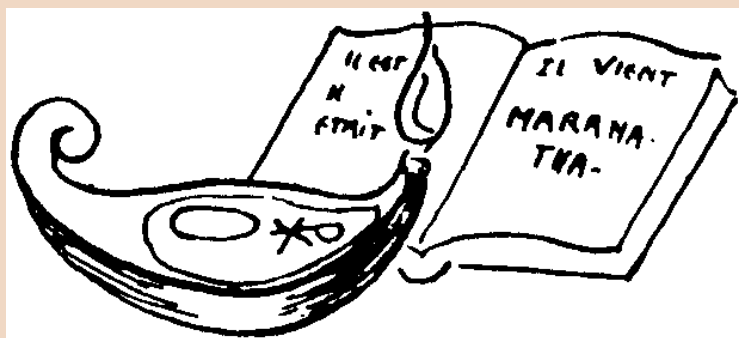

Svatý Ambrož

biskup milánský

**TŘI KNIHY
O PANNÁCH**

ÚVOD

I.

Nauka Kristova přinesla největší etický přelom v dějinách lidstva. Je to něco skutečně úžasného a ojedinělého, když si uvědomíme historický rámec doby, v níž přinesl Kristus lidem blahou zvěst. Jaký nesmírný přerod vznikal v jednotlivcích i společnosti! Nad obojím se vznášelo prokletí názorového bezcestí, zmatku v hodnocení a propadávání v rozvrat. Proti tomu všemu se zdálo evangelium hotovým paradoxem.

Ale tento paradox se stal skutkem!

Jedním z nejnádhernějších květů učení Ježíšova byl ideál „andělského života“, jak brzy dostal název život pohlavní zdrženlivosti. Rada Kristova byla pochopena. Především *Pavel*, mystik nového člověka v Kristu, snad nejhluběji a nejživěji pochopil nesmírnou etickou převahu křesťanství nad pohanským materialismem a židovským formalismem. Věnoval i tomu ideálu zvýšenou pozornost. Podobně též *sv. Jan* razil cestu tomuto způsobu života nejen svou vlastní osobností, nýbrž také inspirovaným slovem. A jejich símě našlo úrodnou půdu hned mezi první křesťanskou generací.

Byli to pak především ve východní Církvi *anachoreté*, kteří uskutečňovali v odloučenosti od světa evangelickou radu čistoty. Vnější podnětem bylo – jak ostatně pro mnohé jiné duchovní zjevy – pronásledování.

Později se poustevníci slučovali v obce, ve kterých bydlili každý ve své chatrči (*laura*), nebo ještě později ve společném domě (*koinobion*).

Vlastní rozkvět monastického života však spadá do 4. století. Jako nové zjevení působily na Západě zprávy o životě např. *sv. Pavla* (= 340) nebo *sv. Antonína* (= 356), o klášteřích *sv. Pachomia*.

První mniši byli laici. Vedle mužů hledaly však dokonalejší život i panny. Tak žila svatým životem v ústraní i sestra *sv. Antonína Velikého*, sestra *sv. Pachomia* založila klášter, v němž žilo 400 panen.

Tento nový plamen nadšení přenesl z Východu na Západ *svatý Athanasius* za svého vyhnanství v Římě (340-345). Z římských šlechticů první zvolila tento ideál *Marcella*. (*Marcella u Athanasia „poznala život svatého Antonína, tehdy ještě žijícího, kláštery sv. Pachomia v Thebaidě a řeholní kázeň panen i vdov...“ Marcella pak sama založila ženský klášter na Aventině kolem roku 350. Podobně sestra papeže*

Damasa Irene; Melanie odešla do Jeruzaléma a roku 374 založila klášter na hoře Olivetské.) Brzy poté (r. 353) přijala i rodná sestra sv. Ambrože *Marcellina* panenský závoj z rukou papeže Liberia. Horlivým šířitelem této myšlenky se stal sv. *Eusebius z Vercelli*, který mnišství poznal rovněž za vyhnanství na Východě. Zdá se, že tento svatý biskup pohnul svatého Ambrože k založení mužského kláštera u Milána. V Miláně také založil sv. Ambrož první ženský klášter, kam přicházely panny i z dalekého Západu.

II.

S tímto historickým vývojem šla ruku v ruce i příslušná literatura. První myšlenky o ideálu čistoty u Otců apoštolských a prvních apoletů byly ovšem jen příležitostné. Později vznikají i samostatná díla, především na Východě. Opravdu zvláštní zmínky zasluhuje *první skutečná řehole*, tj. souhrn pravidel, jejímž původcem je sv. *Basilius Veliký*. Tento světec byl vzorem sv. Ambroži (je také dochován jeden list biskupu milánskému z r. 375). V této literatuře jsou pokyny pro monastický život; jejich pramenem jsou jednak řeči oněch světců, které měli v egyptských klášterích mužských i ženských, jednak ideál křesťana, jak jej narýsovali ve svých spisech *Klement Alexandrijský* a *Origenes*. Společný obsah je asi tento: bdělost nad smysly, půst, modlitba v určitých denních hodinách, život v samotě, odloučenost od světa apod.

Literaturu západní obohatil podobným spisem *Tertullian* (*De virginibus velandis*) a sv. *Cyprián* (*De habitu virginum*) z něhož sv. Ambrož hodně čerpá. Ale oba tyto spisy jsou dost negativní a spíše kárají, než povzbuzují.

III.

Sv. Ambrož tedy chtěl svým spiskem zaplnit tuto mezeru v latinské literatuře, ovšem ne tak jako spisovatel, nýbrž jako pastýř duší. Chtěl proti přísnému spisu Cypriánovu („Snadno se učí tomu, kdo přísnou horlivostí kárá neřesti“; předtím: „měly k zachování kázně vážnou výzvu mučedníka“). Proti tomu chce Ambrož raději učit příklady než příkazy a raději navazovat. Také sv. Augustin poznamenává, že „mučedník Cyprián napsal o šatě panen, ne o slibu panenství“) vydat knihu pro povzbuzení, posílení, získání. V řecké literatuře našel mnoho látky o chvále panenství, povzbudivé příklady a moudré příkazy. Něco podobného chtěl napsat sám, a tak také podle těchto hesel vzniklo hlavní rozdělení díla na tři knihy.

Psychologické příčiny vzniku Ambrožova díla byly tedy především pastorační. Sám tak naznačuje na začátku první a druhé knihy. Ale sv. Ambrož mimo to měl zvláštní úctu k tomuto „nebeskému způsobu života“, jak se sám vyjadřuje, a pokládal náklonnost k této ctnosti za rodové dědictví. (Mimo tuto knížku napsal ještě sv. Ambrož *O panenství* kolem r. 378, *O poučování panny* (kolem r. 391 a *Výzva k panenství* kolem r. 393. Mimo to se ho velmi energicky zastává ve svých polemických spisech proti ariánům, kteří panenství nenáviděli a ve svých dopisech. –

Spis O pádu posvátné panny asi není Ambrožův, nýbrž snad Nicety z Remesiany. Je to řeč proti jedné Bohu zasvěcené panně, která se prohřešila s jakýmsi lektorem. Spis zdá se mít za základ napomenutí sv. Basila Velikého – zvolání, připomenutí ztracené blaženosti, výtky svedené, výtky svědci a povzbuzení k pokání.) Z jeho rodu byla panenská mučednice Soteris, jeho sestra (byla asi o 10 let starší než Ambrož) i bratr (byl o málo starší) zasvětili Bohu život; také sám zůstal po vzoru Mistrových panicem.

Historické okolnosti, kdy dílko vzniklo, naznačuje mimochodem autor sám. Na konci druhé knihy praví, že není knězem ještě plná tři léta; na tři léta naráží také citátem z Písma na začátku díla. Knězem (a biskupem) se stal 7. prosince 374; vznikla tedy první a druhá kniha před 7. prosincem r. 377. Dále si přeje, aby jeho spis měl počátek z oslavného kázání na sv. Anežku, jejíž svátek se ten den slaví, tj. 21. ledna. Protože třetí kniha výslovně navazuje na obě předešlé, možno s velkou pravděpodobností usoudit, že celý spis vznikl mezi 21. lednem a 7. prosincem r. 377. Také je pravděpodobné, že byl hned celý uveřejněn, protože Ambrožovi jistě na jeho rozšíření záleželo, jak vysvítá z toho, co bylo řečeno o psychologických pohnutkách spisu. Mimo to již r. 384 doporučuje jej sv. Jeroným ke čtení jako knihu známou.

O pramenech Ambrožova spisku víme jen všeobecně, „že sebral, uspořádal a zaznamenal vše, co se dá říci ke chvále panenství“, jak praví týž sv. Jeroným. O chválách panen jistě našel hodně látky v řecké literatuře, o níž byla výše zmínka; proto je první kniha sebráním mnohých prvků z příslušného řeckého písemnictví. V příkladech uvádí sice také typický příklad Kristův, ale ostatní příklady jsou vlastní prací Ambrožovou: o Panně Marii podal snad první její život s panenskými ctnostmi; dále se zmiňuje o sv. Anežce, o mučednici Thekle a mučednici antiošské; uvádí příklad své sestry Marcelliny (s četnými ohlasy příkladu Mariina), sv. Sotery, sv. Pelagie, její matky a sester. Příkazy podává také podle schematu běžného v literatuře předchozí: o víře, ochraně smyslů, o postě, modlitbě, chování atd. Ale podává to neobyčejně jemně, nejdřív jako řeč papeže Liberia, potom jako ctností své sestry a konečně jako svá skromná přání. Tím dosahuje protikladu proti sv. Cypriánovi, „který přísně káře neřesti“. Ale přesto je velmi mnoho podobností mezi spisem biskupa milánského a kartaginského.

Hlavní plán literárního uspořádání známe: první kniha je chvála panenství, druhá podává příklady, třetí zásady duchovního života. Do toho rámce vměstnal několik svých kázání. 1. kázání k lidu o sv. Anežce (I 2, 5-9); 2. o křesťanském panenství před lidem (I 3,11-4, 19); 3. srovnání panenství s manželstvím – lidu (I 5, 23-11, 66); 4. o Panně Marii, kázání jenom pannám (II 2, 26-18); 5. o umučení sv. Thekly, výňatek delší řeči před pannami (II 3,19-21); 6. o panně z Antiochie – před pannami (II 4, 22-5, 33) ; 7. (III 1,1-4, 14) řeč papeže Liberia k Marcellině při její oblačce r. 353. Snad z ní Ambrož něco zachycuje, ale vkládá do ní mnoho svého; 8. (III 6, 26-31) zlomek kázání k lidu o Janu Křtiteli. Nápadný je dost neobratný přechod mezi první a druhou řečí (I 5, 20-22), kde Ambrož opakuje s daleko menším půvabem, co řekl skvěle jako řečník o nebeské vlasti panenství v § 11-13. Také působí jako

zbytečný přívěsek přechod a celá řeč o Janu Křtiteli v knize třetí. Svá kázání ovšem Ambrož jistě ještě při vložení do spisku upravil.

Nikterak nevdává, že spis je věnován sestře Marcellině, kdežto v úvodě ke druhé knize Ambrož praví, že si této knihy přály vzdálené panny. Dedikace jest jen literární forma, velmi častá u antických spisovatelů.

Ambrož jako spisovatel má svůj vlastní styl. Je dost sukovitý a tvrdý. K posouzení slohové krásy knihy O pannách nutno rozlišovat tři vrstvy různé hodnoty. Nejméně půvabná jsou místa, kde právník Ambrož propadá mluvě právníkové (např. hádka mučednice z Antiochie s vojákem na popravišti II 4, 32). Je v tom jistě hodně duchaplných postřehů, ale do celkového rámce této knihy takové advokátské produkce zapadají dost nevhodně. Daleko krásnější jsou místa, kde strhává Ambrože řečnický vznos (např. konec řeči o Janu Křtiteli III 6, 31-32). Snad se někomu bude v tom zdát mnoho rétoriky, ale autora nutno chápat v jeho době. Je ovšem jisto, že leckde rétorika svádí Ambrože k upřílišňování (např. srovnání panenství s manželstvím I 6, 24; 9, 56). Konečně nejkrásnější místa jsou, kde mluví nebo píše Ambrožovo srdce kněžské (např. celá řeč o sv. Anežce; chvála panenství I 3,10-13; vznešenost panen I 7, 36-8, 51; krásný obraz Marii II 2, 6-18; umučení panny v Antiochii II 4, 22-31; závěr druhé knihy 6, 39-43; krásné a moudré pokyny o správné míře v ctnostných úkonech III 4, 16-18, zvl. § 17, kde je též hodně ohlasu z Vergilia aj.).

Sv. Ambrož skutečně podle slov sv. Jeronýma vložil do své prvotiny vše, co krásného mohl říci o panenství. Římský vzdělanec tu objevuje v úžase a něže krásu neznámého života, a kněžský neofyta ji vyjadřuje v dojemné prvotnosti, v blaženém nacházení metafor z Písma a v rozhodném odklonu od světa, který byl donedávna světem jeho. Tím tento spisek dostává zvláštní půvab a patří jistě mezi nehynoucí perličky písemnictví nejen asketického, nýbrž písemnictví vůbec. Oč výše stojí ušlechtilostí, mravním zápallem, etickou výší a bohatostí myšlenek nad tak zvanými klasiky? Snad tento překlad přispěje též k odstranění hradby, která dělí klasiky od pozdějších autorů, hlavně ovšem církevních Otců, jako by po Ciceronovi rostl jen literární plevel nebo po Ovidiovi (!) uvadlo lidské srdce, či po Vergiliovi krása a po Tacitovi ušlechtilá moudrost. Novost a krása, svěžest a idealismus visí nad touto literaturou jako blažené nebe!

IV.

Text knihy O pannách se zachoval asi v 91 rukopisech, buď celkově nebo zčásti. Nejstarší rukopisný doklad je Hinkmarův kodex v Remeši z 9. století. Vše, co se týká rukopisné tradice, popisu a filiace jednotlivých kodexů, není zde možno uvádět a nutno odkázat na kritická vydání, o nichž bude hned zmínka.

Ze starších vydání textu jen pro zajímavost uvádíme, že jej vydal r. 1538 v Basileji též náš humanista Zikmund Hrubý z Jelení. První kritické vydání pochází od benediktnů maurinských.

Nové pečlivé kritické vydání provedl jezuita Otto Faller v kolekci Florilegium patristicum.

Toto vydání jsme vzali za základ svého překladu. Z něho jsme čerpali skoro vše k Úvodu i ke komentování textu. Kritický aparát bylo nutno vzhledem k účelu tohoto překladu vynechat. Pro úplnější a bohatší informace odkazujeme odborníky na poslední kritické vydání a na příslušnou literaturu, kterou rovněž zde není možno uvést.

V.

Překlad se inspiruje dvěma základními hledisky: přiblížit co nejvíce originál dnešnímu čtenáři, a přitom zachovat co možná největší věrnost autorově řeči. Pro praxi to znamenalo nejednu obtíž, především v syntaxi a v celkovém rytmu period. Kde bylo nutno autorovo souvětí pro první požadavek paratakticky rozčlenit, bylo třeba pro druhou zásadu vyvolat v prvních člancích jakési napětí a neuspokojení, nač se obvykle při moderních překladech vůbec nedbá. Rovněž tak bylo nutno pečlivě zkoumat rytmus autorovy řeči, především tam, kde se vypjala v řečnický pathos. Pro zachování tohoto vnitřního rytmu osobitých kadencí jsme museli leckdy sáhnout k položení řídicího slovesa na konec věty, ve škole tak neoblíbenému. Jindy bylo nutno některou celkem zbytečnou částici (např. ukazovací zájmeno) vypustit. Také bylo mou snahou ponechat tvrdé přechody a sukovitost tam, kde je i v autorovi. Nejobtížnější partie byly ve slovních hříčkách, právnických obratech a tam, kde mluvila brevitás romana.

Citáty z Písma svatého jsou celkem z České bible Hejčlovy a Sýkorovy. Někde je bylo zapotřebí měnit, protože se znění Ambrožovo velmi podobá znění Septuaginty. Kde však toho nutnost nevyžadovala, byl zachováván oficiální text.

Při překladu bylo použito i německého překladu Dra J. Niederhubera, uveřejněného v kolekci Bibliothek der Kirchenväter.

Nechť najde tento překlad cestu k čistým srdcím! Která již tomu hlasu porozuměla, nechť se ve svém andělském životě upevní, která hledají, nechť tu naleznou světlo a sílu k rozhodnutí!

V Zásmukách na svátek seslání Ducha sv.1943.

P. Josef Zvěřina

KNIHA PRVNÍ

I. PŘEDMLUVA

1. Podle výroku božské pravdy jest nám počet klásti z každého slova, jež naplano vyřkneme. Mimo to při návratu Páně upadne do nemalé nepřízně každý, kdo podoben jsa služebníku z Písma zakopá si jako bázlivý věřitel nebo lakotný majitel do humna svěřené hřivny duchovní milosti, určené k rozdělení peněžníkům, aby nesly úroky. Právem je tudíž obávat se nám, když máme přes skrovné vlohy úkol svrchovaně důležitý, množit v lidských srdcích svěřené slovo Boží, že bude požadován též úrok z našeho hlasu, zvláště když Pán od nás žádá dobrou vůli, nikoli úspěch. Proto vznikl plán něco napsat; neboť snáze stihne zahanbení slovo poslouchané nežli čtené: kniha se totiž nerdí.

2. A tak se odvažuji pomýšlet na pojednání, ne s důvěrou ve své nadání, nýbrž jsa povzbuzen příklady milosrdenství Božího; neboť po vůli Boží promluvila i oslice. Jestliže mně, obtíženému břemeny tohoto světa, pomůže anděl, také já otevru ústa dlouho němá. Může totiž odstranit překážky nezkušenosti Ten, jenž v oné oslici odstranil překážky přírody. – Když ve starozákonní arše rozkvetla hůl knězova, snadné bude Bohu dát ve svaté Církvi vypučet květu i z našich suků. Proč ztrácti naději, že Pán nebude mluvit v lidech, když mluvil v trní? Bůh ani keřem nepohrdl! Kéž osvíti i moje trní! Bude snad někdo, kdo s podivem objeví, že i v našem hloží svítí nějaká zář; bude snad někdo, koho náš bodlák nepopálí; najde se snad, komu náš hlas, vycházející z keře, rozváže obuv na nohou, aby vyprostil z pout těla rozlet ducha. Než to jsou odměny, jichž si zaslouží mužové svatí!

3. Kéž by odněkud stihl pohled Ježíšův i mne, jenž ležím pod fíkem dosud neplodným! I náš fik by nesl po třech letech ovoce. Ale odkud hříšným tolik naděje? Kéž aspoň onen vinař z evangelia na vinici Páně, jenž snad již rozkázal náš fikovník vytnout, ponechá jej ještě tento rok, ať jej okope a dá koš hnojiva, zda snad *zdvihne ze země vysíleného a z kalu povýší chudého*. Blahoslavení, kdož pod révou a olivou uvazují koně své, oddávajíce se po namáhavé jízdě pokoji a radosti! Na mne padá dosud stín fiku, to jest svůdné vnaidlo světských rozkoší, příliš nízké, aby povzneslo, příliš rozptylující, aby bylo k práci, příliš jalové, aby neslo plod.

4. Snad se někdo podiví, že se odvažuji psát já, jenž neumím mluvit. A přece, připomeneme-li si, co čteme v evangeliu o kněžích, jak je nám toho důkazem sv. Zachariáš prorok, shledáme, že se vyskytá, co se nevyjádří slovem, ale vystihne perem. Jméno Janovo vrátilo otcí řeč: ani já nemusím ztrácti naději, že jsa němý, nabudu řeči, vyslovím-li Krista. Jeho rod však, podle prorockého výroku, kdo vypoví? A tak jako jeho sluha budu velebiti rodinu Páně. Neboť neposkvrněný Pán zasvětil si neposkvrněnou rodinu v tomto těle, plném kalu lidské křehkosti.

II. CHVÁLA SVATÉ ANEŽKY, PANNY A MUČEDNICE

5. A poněvadž je dnes svátek panny, dobře se hodí mluvit o pannách a knize dát úvod z oslavného kázání. (*Dnes – 21. ledna 377.*)

Svátek je panny, sledujme (její) neporušenost! Svátek je mučednice, přinášíme oběti! Svátek je sv. Anežky: nechť žasnou muži, neztrácejí naděje děti, podivují se provdané, napodobují neprovdané! – Než co o ní můžeme říci důstojného, když samo její jméno bylo plno záře a chvály! Zbožnost nad hranici věku, ctnost nad hranici přírody, takže se mi zdá, že neměla lidského jména, nýbrž mučednicou předzvěst, jíž naznačovala svou budoucnost. (*Lat. Agnes, což se odvozuje od Agna – ovečka – která je symbolem oběti i čistoty*)

6. Ale vím, odkud mi kyne pomoc: Jméno panny náznakem je cudnosti. Jen vyslovím jméno mučednice, a již (tím) pannu velebím. Hned to je velká chvála, že netřeba ji hledat, neboť je tu nasnadě. Mohou tedy ustoupit básnické vlohy, zmlknout výřečnost: jediné slovo je chvalořečí. Tím, nechť starci, tím, nechť jinoši i hoši se rozepějí. Nikdo nemůže více chvály sklízet, než koho mohou chválit všichni. Kolik lidí, tolik hlasatelů, kteří hlásají zvěst mučednice, sotva její jméno vysloví.

7. Podle pověsti podstoupila mučednictví ve dvanácti letech. Tím odpornější krutost, jež neušetřila ani útlého mládí! Ale nadto veliká síla víry, která i v takovém věku nalezla vyznání. – Bylo na takovém tělíčku místa pro ránu? A ta, jež neměla kde přijmout smrtící ocel, měla čím nad smrtí zvítězit? Ovšem dívky v tomhle věku nesnou ani zamračení rodičů a při píchnutí jehly pláčou jako při těžkém zranění. Tato se neleká krvavých rukou katanů. Nechvěje se, když stěží vleče řinčící řetězy... Teď zcela podléhá zbrani zuřícího vojáka, nevědouc ještě, co znamená zemřít, ale jsouc odhodlána, kdyby snad byla proti své vůli přivlečena k oltářům model, rozevřít Kristu náruč v plamenech a přímo v modlářských obětistích znázornit trofej vítězného Pána... (*Rozpřaženýma rukama tvoří podobu kříže.*) Teď vkládá šiji i obě ruce v železná pouta; ale žádné pouto nemohlo sevřít tak útlé údy.

8. Nový druh mučednictví! Ještě nedospělá pro soudní trest, již zralá k vítězství; neschopna boje, již schopna mučednické koruny; stala se v plném slova smyslu učitelkou ctnosti ta, u níž věk mohl způsobit zamítnutí. Nevěsta by tak k svatebnímu loži nespěchala, jako tato panna v blahé předtuše vyšla chvatným krokem na popraviště – ne s hlavou ozdobenou zkadeřenými vlasy, ale Kristem, ne ověncena květinami, nýbrž ctnostmi. Všichni pláčou, její oko je suché. Mnozí se diví, že se svým životem, jehož ani neokusila, tak lehko nakládá, jako by se ho z přesycenosti vzdávala. Všichni žasnou, že se stává svědkem Boha, když nemohla rozhodovat pro svůj věk ani o sobě. (*Před pětadvacátým rokem nebyly dívky „maiores“, takže podle lex Plaetoria nemohly právem uzavírat smlouvy, nýbrž potřebovaly kurátora. Mimo to neprovdané dívky byly v moci otcovské. Z Ambrože tu mluví bývalý právník.*) Způsobila konečně, že se přijímalo její svědectví o Bohu, na něž by se ještě nedalo,

kdyby svědčila o člověku; neboť co přirozenost převyšuje, pochází od původce přirozenosti.

9. Jakou hrůzu budil kat, aby jí nahnal strachu! Jak jí lichotil, aby ji přemluvil! U kolika vzniká tužba, aby s nimi šla ke svatbě! Ale ona odmítá: „I to je nesprávné jednání vůči ženichovi, kdyby měl čekat na tu, jež se mu má zalíbit. Mne, nechť dostane ten, jenž si mě první vyvolil! Proč čekáš, kate? Ať zemře tělo, jež by mohly milovat oči, jimiž milována být nechci!“ ...Stála, modlila se, šíji sklonila. – Viděl bys kata se třást, jako by sám byl odsouzen, chvět se popravci ruku, tváře blednout z bázně před nebezpečím cizím, když se dívka nebála vlastního. Je tu tedy v jedné oběti dvoji mučednictví: cudnosti a víry. I pannou zůstala, i mučednictví dosáhla.

III. PANENSTVÍ MÁ SVŮJ VZOR V ŽIVOTĚ NEBESKÉM

10. Vybízí nás nyní láska k neporušenosti a ty, svatá sestro, byť jen tichem svého skrytého života, k několika slovům o panenství, aby se nezdálo, že jsme přešli jen tak jednu z hlavních ctností.

11. Panenství nezasluhuje chvály jen proto, že se vyskytuje i u mučednic, nýbrž že mučedníky samo rodí. Kdo by je mohl pochopit lidským rozumem, když ho ani příroda nepojala do svých zákonů? Nebo kdo by mohl přirozeným rozumem obsáhnout, co je nad běžné pojmy? Z nebes svolalo panenství (vzor), aby jej napodobilo na zemi. A plným právem si hledalo nebeský způsob života, když si našlo snoubence v nebi. Povznášejíc se nad oblaka, oblohu, anděly i hvězdy, našlo panenství přímo v lůně Otcově Slovo Boží a celou duši je vsálo. Neboť kdo opustí tak veliké dobro, když je byl nalezl? *Vždyť olej rozlitý je tvé jméno, pročez milovaly tě děvy a přitáhly tě k sobě. Konečně není to můj výrok, kdož se nežení ani nev dávají, budou jako andělé v nebi.* Necht' se proto nikdo nediví, že se k andělům přirovnávají ty, jež se snoubí s Pánem andělů. Kdo tedy popře, že z nebe vytryskl tento život, který sotva nalezneš na zemi, leč až když sestoupil Bůh v tyto údy pozemského těla. Tehdy v životě počala Panna a slovo *tělem učiněno jest*, aby se tělo stalo Bohem.

12. Namítne snad někdo: Ale vyskytuje se již u Eliáše, že nepropadl žádostem tělesného styku. (*Židovská a křesťanská tradice Písmem jasně nedoložená.*) – Právě proto byl vzat do nebe, proto se objeví ve slávě s Pánem, proto má sestoupit jako předchůdce příchodu Páně. – I Maria v panenské cudnosti řídila taneční rej. Než všimnete si, co tehdy tím představovala! Zdaž ne Církev, jež panenství spojila v neposkrvněném duchu náboženské shromáždění lidu, aby pěli duchovní písně. – Než čteme, že byly i v chrámě jeruzalémském ustanovené panny. Co však praví apoštol? *Toto se jim událo předobrazně*, aby to bylo náznakem budoucnosti. Předobraz se omezuje jen na malý počet, skutečnost však platí o větším množství.

13. Leč jakmile Pán sestoupením v toto tělo spojil společenstvím Božství a lidskou přirozenost, aniž na nich ulpěla nějaká poskvrna smíšení, tehdy se po celém

světě rozšířil a v lidská těla vrostl božský způsob života. To je onen rod, jež budoucnosti znázorňovali andělé přísluhující na zemi, aby v poslušném a neposkvřněném těle sloužil Pánu. To je ono nebeské vojsko, jež zemi přislíboval sbor plesajících andělů. Máme tedy doklad starobylosti od pravěku, plnost uskutečnění od Krista.

IV. USTAVIČNÉ PANENSTVÍ JE CTNOST VÝHRADNĚ KŘESŤANSKÁ

14. Vůbec je nepokládám za něco obdobného jako u pohanů, za něco rozšířeného mezi barbary, za něco obvyklého mezi ostatními živočichy. I když s nimi vdechujeme jeden a týž životodárný vzduch, i když s nimi sdílíme obyčejný stav pozemského těla, i když se ani způsobem plození nelišíme, v tom však jediném přece odmítáme rovnost jako potupnou: pohané panenství předstírají, a naopak je ruší, i když je zasvěti; barbari je przní, ostatní ho vůbec ani neznají.

15. Kdo mi namítne, že i panny vestálky a kněžky Palladia zasluhují chvály? (*Za vestálky se braly dívenky mezi šestým až desátým rokem. Po třicet let musely žít v přísné čistotě u chrámu Vestina na foru, udržovat posvátný oheň apod. Po třiceti letech se směly vdát. Římané je měli v hluboké úctě; v cirku měly čestná místa, měly rozličné hmotné výhody, ale provinění proti čistotě se trestalo pohrbením zaživa. Na tomto místě sv. Ambrož trochu přepíná, ještě více ve svém listě k císaři Valentiniánovi II. o sedm let později, když městský prefekt Symmachus chtěl vestálky obnovit.*) Jaká je to čistota, jež záleží ne v mravní hodnotě, nýbrž v letech, jež zavazuje nikoli navždy, nýbrž jenom na čas! Nestydatější je taková neporušenost, jejíž zneuctění se schovává pro pozdější věk. Když panenství určili hranici, prozrazují, že jejich panny nemusí, ba ani nemohou vytrvati. Jaké to náboženství, v němž se přikazuje čistota dívenkám, nečistota stařenám? Ale není čistá ani ta, již zákon zbraňuje, a ta nečistá, již zákon zprošťuje. Jak podivná to mravnost, kde se donucuje k čistotě, chlípnost potvrzuje zákonem! Proto ani není čistá, jež se drží ze strachu, ani počestná ta, jež se najímá za plat; ani to není stud, jenž se denně vystavuje mrzkosti žádostivých očí a jež stíhají chlípné pohledy. Udílejí se jim úlevy, nabízí se plat, jako by nebylo největším znamením zpustlosti prodávat čistotu. Co se za peníze slíbí, penězi se platí, za peníze se přirkuje, za peníze se přijme. Neumí však koupit čistotu zpět ta, jež se prodává.

16. Co mám říci o fryžských obřadech, při nichž je nečistota zákonem? (*Míněn je kult Kybelin. Do Říma pronikl tento kult r. 204 před Kristem a od r. 191 měl středisko na Palatině, kde jí byl vystavěn chrám s posvátným kamenem z Pessinuntu. Jádrem mystéria byla Kybelina vášnivá láska ke krásnému Attisovi. Kněží této bohyně sluli Galli; byli to kleštěnci pověstní nemravností.*) A kéž by to bylo jen slabší pohlaví! Co o orgiích Liberových, kde náboženské mystérium rozpaluje chtíče? (*Orgie z řec.*

orgia = posvátný úkon, bylo vlastně jméno jen pro noční slavnosti Bakchovy, které pro jejich nemravnost a zločinnost marně hleděl senát zakázat. Co zde míní sv. Ambrož, jsou asi nemravné slavnosti představující smilství Liberovo s Liberou – Ariadnou – které se slavilo rovněž smilstvem a homosexuálními výstřednostmi.) Jaký může být život kněze tam, kde se ctí smilstvo bohů? V těchto kultech tedy panny není.

17. Vizme, zda snad přece nějaké filosofické nauky, jež si často vyhrazují místo učitelky všech ctností, nevytvořily panny! V bájích se oslavuje jedna „panna“, jakási pythagorejka. (*Míněna je Laena, athénská nevěstka, kterou vyslyšchal útrpným právem tyran Hippias, poněvadž měla styky s útočníky Harmodiem a Aristogeitonem. Překousnutí jazyka jí připisuje Ambrož asi omylem. Tuto žačku Pythagorovu nazývá Ambrož pannou jen ironicky.*) Když ji tyran nutil k prozrazení tajemství, aby ani mučidly z ní nebylo možno vynutit výpověď, překousla si prý jazyk a tyranovi jej vplivla do tváře, takže se neměl koho tázat, když otázky nebraly konce.

18. Duchem statečná, ale v životě těhotná, vzor mlčenlivosti, ale zřícenina čistoty. Byla přemožena chtíči, již muka přemoci nemohla. A tak ta, jež dovedla skrýti tajemství srdce, neskryla hanbu těla. Přemohla přirozenost, neudržela však sebekázně. Jak by si přála, aby její čistota závisela na jejím slově! A snad právě proto dosáhla oné úpornosti, aby zamlčela svou vinu. Nebyla tedy zcela nepřemožena; neboť tyran, i když se nemohl dopátrati toho, po čem se tázal, přece se dopátral toho, po čem se neptal.

19. Oč statečnější jsou naše panny, které přemáhají i neviditelné moci, které dobývají vítězství nejen nad tělem a krví, nýbrž přímo nad knížetem tohoto světa a vládcem tohoto věku. Anežka byla arci věkem mladší, ale ctností větší, počtem vítězství bohatší, pevností spolehlivější. Jazyka se nezbavila pro strach, nýbrž si jej zachovala pro triumf. Nemusela se totiž bát nějakého prozrazení; její výpověď nebyla zločinná, nýbrž svatá. A tak ona žena jenom zatajila tajemství, kdežto tato svědčila o Bohu, kterého vyznala přirozenost, když věk toho nebyl schopen.

V. PŮVODCEM PANENSTVÍ JE KRISTUS, SNOUBENEC PANENSKÉ CÍRKVE

20. Ve chvalořečech se činívá zmínka o vlasti a rodičích, aby se vyzvedla připomenutím zploditele důstojnost potomstva. Tak i já se domnívám, ač jsem si nevzal za úkol panenství chválit, nýbrž vylíčit, že se dobře hodí prozradit, kde jest jeho vlast a kdo jest jeho původcem. Nejdřív tedy, kde jest jeho vlast. Je-li vlast tam, kde rodný dům, je vlast čistoty dozajista v nebi.

21. Proto je tu v cizině, tam doma. Co jiného je panenská čistota než neporušenost uchráněná poskvrny. A za jejího původce, koho můžeme považovat, leč neposkvrněného Syna Božího, jehož tělo nevidělo porušení, jehož božství nevzalo

úhony! Vizte tedy, jaké vynikající místo má panenství! Kristus před pannou, Kristus z panny; od Otce zplozen před světem, ale z panny zrozen pro svět. Ono pro jeho přirozenost, toto pro náš zisk; oním byl vždy, tímto chtěl se stát.

22. Pohleďte na jinou přednost panenství! Kristus je snoubencem panny, a možno-li říci, Kristus panenské čistoty. Neboť panenství náleží Kristu, ne Kristus panenství. Panna jest, jež se zaň provdala, panna jest, jež nás v lůně nosila, panna jest, jež nás zrodila, panna, jež nás vlastním mlékem kojila, o níž čteme: *Jak veliké věci učinila panna jeruzalémská! Nezmizí ze skály prsy, ani sníh z Libanonu, ani se nevybije voda zmítaná větrem.* Jaká je tato panna, již svlažují zřídla Nejsvětější Trojice, již tryskají ze skály vody, nevysychají prsy, již se line med? Skála pak podle apoštola je Kristus. Od Krista tedy pochází, že jí prsy nevysychají, od Boha jas, od Ducha proud. To je totiž Trojice, jež svlažuje svou Církev: Otec, Kristus a Duch.

23. Od matky však přejděme nyní k dcerám! „*O pannách*, praví apoštol, *přikazů Páně nemám.* Neměl-li učitel národů, kdo mohl mít? Příkazů arci neměl, měl však příklad. Panenství totiž nelze přikazovat, nýbrž si jen přát; neboť co je nad naše síly, nutno předkládat spíše přáním než závazným učením. *Přeji si však*, praví, *abyste byli bez starosti. Neboť, kdo není ženat, stará se o věci Páně, kterak by se líbil Pánu, a panna myslí na věci, aby byla svatá tělem i duchem. Provdaná však myslí na věci světské, kterak by se zalíbila muži.*

VI. SROVNÁNÍ PANENSTVÍ SE STAVEM MANŽELSKÝM

24. Ani já neodrazuji od manželství, ale přidávám úvahu o přednosti panenství. *Kdo je slabý*, praví apoštol, *necht' jí zeleninu.* Něco jiného je, co vyžadují, něco jiného je, čemu se obdivují. *Jsi vázán k manželce? Nechtěj rozvazu. Prost jsi manželky? Nehledej manželky.* To je příkaz manželům. Co však praví apoštol o pannách? *A tak činí dobře i ten, kdo provdá pannu svou; ale kdo ji neprovdá, činí lépe.* Ona nehřeší, vdá-li se; tato, nevdá-li se, zaslouží si nesmrtelnou slávu. Tam je lék slabosti, zde chlouba čistoty. Oné nelze nic vytknout, tato sklízí pochvalu.

25. Pozorujme, libo-li, výhody provdaných žen vůči těm nejmenším, jež mají panny. Necht' se chlubit vznešená paní požehnanou plodností; čím více dětí porodila, tím více vytrpěla. Ať si uvádí radost z dětí, necht' však uvede též soužení. Vdává se, a pláče. Počne a otěhotní. Mateřství tedy zřejmě dříve nese nevolnost než plod. Porodí a stůně. Jak sladké dítě, jež začíná nebezpečím a nebezpečím končí, jež je dříve pro žalost než pro radost, jež se dostane za cenu nebezpečí, a ani pak je nelze vlastnit podle libosti!

26. Nač bych uváděl obtíže spojené s kojením, výchovou a vdáním? To jsou soužení těch šťastných! Matka je obdařena potomstvem, ale zahrnuta bolestmi. O případech nešťastných není třeba mluvit, aby se nezděšili opravdu spořádaní rodiče. Viz, má sestro, jak těžké je utrpení, o němž se ani slyšet nesmí! A to je v této době.

Přijdou však dnové, že řeknou: *Blahoslavené neplodné a blahoslavené lůno, jež neporodilo*. Synové tohoto světa se rodí a plodí, dcera královská se však zříká rozkoše z muže a rozkoše z těla, aby byla svatá tělem i duchem.

27. Nač bych líčil těžké služby a posluhování, jež musí ženy prokazovat mužům? Bůh poručil sloužit dříve jim než otrokům. To uvádím proto, aby se oddaněji podřídily, neboť jsou-li počestné, dostane se jim odměnou láska, jsou-li nepočestné, trest za hřích.

28. Odtud pochází ono vydražďování vášní, že si jednak líčí tváře umělými barvami ze strachu, aby se mužům nepřestaly líbit, jednak z prznění své tváře pomýšlejí na zprznění čistoty. Jaký to nesmysl, měnit přirozenou podobu a hledat nalíčenou, v obavě před úsudkem manželovým zradit úsudek vlastní! Předem o sobě dává svědectví, když touží měnit, s čím se narodila. Tak snažíc se líbit druhému, předtím sama sobě se musí znelíbit. Kdo je, ženo, pravdivějším soudcem nad tvou ošklivostí než ty sama, když se bojíš býti spatřena ve své pravé podobě? Jsi-li krásná, proč si krásu zastíráš? Jsi-li ošklivá, proč svou krásu lžeš, když tě nečeká odměna ani ve tvém svědomí, ani v šálení druhého? Miluje totiž jinou (než jsi ty), ty jinému se snažíš líbit. A budeš se zlobit, bude-li snad milovat jinou, když se u tebe učí klamat? Jsi špatná učitelka křivdy vůči sobě. Ba i taková, jež se oddala svůdci, stydí se sama být svůdkyní, a ač je to špatná cena, přece se neprohřešuje na druhém, nýbrž na sobě. A skoro menší je ohavnost v cizoložství; neboť tam se przní čistota, tu přirozenost.

29. A co peněz to stojí, aby se i krasavice nepřestala líbit! Jedné visí ze šije drahé šperky, jiná po zemi vláčí zlatou vlečku. Je to tedy krása koupená či vrozená? A což, když se užívá všelijakých dráždivých voňavek, perlami se ověšují uši a očím se dává jiný výraz? Co jí zůstává vlastního, když tolik si změní? Žena ztrácí své smysly a myslí přitom, že bude moci žít?

SVĚTLÉ STRÁNKY PANENSTVÍ

30. Jinak vy, svaté panny, které neznáte takového šlechtění, či lépe řečeno, trýznění. Vás zdobí cudné tváře, svatý stud a ušlechtilá čistota. Lidským očím se nevystavujete a své úspěchy nemaříte oklamáním druhého, Máte arc i vy pro svou krásu boj, v němž bojuje sličnost ctnosti, ne těla; tu nezničí žádný věk, tu nemůže vyrvat žádná smrt, žádná nemoc zahubit. Jediným soudcem této krásy může býti Bůh, poněvadž miluje i v těle méně krásném duše tím krásnější. Panna nezná těhotenství lůna, bolesti porodu; a přece je čtenější dorost zbožné mysli, která zahrnuje všechny jako děti. Jsouc požeňná potomstvem, ušetřena ztráty dětí, nemá pohřbů, má však vnuky.

31. Tak je svatá Církev neposkvřněná obcováním, požeňná potomstvem; pannou je pro čistotu, matkou pro potomstvo. Rodí nás panna plná Ducha, ne muže. Rodí nás panna ne v tělesné bolesti, nýbrž v radostech andělů. Živí nás panna ne tělesným mlékem, nýbrž apoštolovým, jímž kojil ještě rostoucí lid v útlém věku.

Která pak vdaná žena má více dětí než Církev svatá, jež je pannou svátostem, matkou národům, jejíž plodnost dosvědčuje též Písmo: *Neboť má více synů ta osamělá nežli ta, která má muže!* Naše panna muže nemá, nýbrž snoubence, protože jak Církev v národech, tak duše v jednotlivcích se dává Slovu Božímu jako věčnému snoubenci bez jakékoliv úhony cudnosti, jsou uchráněna porušení, naplněna poznáním.

VII. DOPORUČOVÁNÍM PANENSTVÍ SE NEODRAZUJE OD MANŽELSTVÍ...

32. Slyšeli jste, rodiče, jakým ctnostem máte učit dcery své, v jakých předmětech je vzdělávat, abyste mohli jejich zásluhami vykoupit své viny. Panna je dar Boží, oběť rodičů, kněžství čistoty. Panna je obětním darem matčíným, její denní oběti se smiřuje Boží moc. Panna je neoddělitelný miláček rodičů, jenž se nedomáhá věna, od rodičů se nestěhuje, křivdou jich neuráží. *(Dokud nebyly zřízeny kláštery, zůstávaly Bohu zasvěcené panny doma u rodičů.)*

33. Avšak někdo touží mít vnuky a dostat název dědečka. Především vydává vlastní děti, když touží po cizích; pak v naději na nejisté děti začíná otec doplácet na děti jisté; rozdává vlastní majetek, a ještě na něho útočí prosbami; nevyplatí-li věna, vymáhají je, a žije-li déle, bývá na obtíž. To znamená zetě kupovat, ne dostávat; ten prodává rodičům i to, aby se mohli za dcerou podívat. Proto ji tedy matka nosí tak dlouho v životě, aby se dcera dostala do cizí moci? Proto se tedy snaží pannu někomu namluvit, aby ji rodičům tím rychleji odvedl?

34. Někdo řekne: Tedy zrazuješ od manželství? Nikoli, já je doporučuji a zavrhuji ty, kdož propadli zlovyku od manželství zrazovat. *(To jsou manichejci, kteří hlásali jako třetí povinnost spasení zdržovat se pohlavního styku.)* Vždyť často uvádím jako doklady vzácných ctností manželství Sáry, Rebeky, Ráchel a ostatních starozákonních žen. Kdo totiž zavrhuje soulož, zavrhuje i dívky, zavrhuje i lidskou společnost, množíci se řadou generací. Neboť jak by mohlo po staletí následovat pokolení za pokolením, kdyby svatební slast nebudila touhu k plození potomstva? Nebo jak by se mohlo kázat o tom, že nevinný Izák vystoupil na oltář Boží jako zbožná oběť svého otce, že Izrael viděl Boha v lidském těle a dal svému národu posvátné jméno, kdyby se jejich původ zatracoval? V jednom arci tito bezbožníci mají pravdu, a tomu i nejmoudřejší přisvědčí, že zavrhujíce manželství, sami vyznávají, že se neměli narodit.

...NÝBRŽ SROVNÁVÁ SE DOBRÉ S DOBRÝM, ABY VYNIKLO LEPŠÍ

35. Nezrazuji tedy od manželství, vypočítávám-li plody posvátného panenství. Neboť tato úloha připadá. málokterým, ona většině. Nemůže ani být panen, jestliže se nenarodily. Srovnávám dobré s dobrým, aby vyniklo, co je lepší. A ani nepronáším mínění své, nýbrž opakuji to, jež vyřkl Duch svatý skrze proroka: *Lepší jest, praví, neplodnost spojená s ctností.*

36. Neboť především proto, že snoubenky dychtí, aby se mohly chlubit snoubencem, vůbec se nemohou stavět na roveň posvátným pannám; těm jediné náleží volat: *Krásný jsi podobou nad syny lidské, rozlit je půvab na rtech tvých.* Kdo je tento snoubenec? Ne takový, jenž je oddán všedním povinnostem, jenž se pyšní pomíjejícím bohatstvím, nýbrž ten, jehož *trůn je na věky věkův. Dcery králů ve slávě jeho. Po pravici stojí mu královna, oděná v zlatohlav kolkolem zpestřený ctnostmi: slyš tedy, dcero, viz a nakloň ucho! Zapomeň na svůj národ a na svůj domov, protože král zatoužil po tvé kráse, neboť on je Bůh tvůj.*

37. A všimni si, jak velké dary ti udělil Duch svatý dle svědectví Písma: království, zlato a krásu! Království, buď že jsi snoubenkou věčného krále, anebo že s duchem nepřemoženým neupadáš v zajetí svodům rozkoší, nýbrž jim jako královna vládneš. Zlato, poněvadž jako tento kov, třibený ohněm, je cennější, tak panenské tělo, posvěcené duchem Božím, zvyšuje svůj půvab. Konečně, kdo si může představit větší krásu nad sličnost té, již miluje Král, váží si Soudce, jež je vyhrazena Pánu, zasvěcena Bohu, vždy snoubenkou, nikdy neprovdanou, aby ani láska nevzala konce, ani stud úhony.

38. To, jediné to je pravá krása, již nic nechybí, jež si jediná zasluhuje slyšet od Pána: *Všecka jsi sličná, milá moje, úhony na tobě není. Sestup sem z Libanonu, snoubenko, sestup sem z Libanonu: projdeš a přejdeš od začátku víry, z vrcholků Saniru a Hermonu, od doupat lvů, od pohoří panterů.* Tyto výrazy ukazují dokonalou a bezúhonnou krásu panenské duše, zasvěcené oltářům Božím, jež mezi útoky a doupaty duchovních šelem nepropadla všednosti, nýbrž se soustředila v tajemství Boží, a tak si zasloužila miláčka, jehož srdce překypuje radostí: (v tom smyslu) *vino obveseluje srdce lidské.*

39. *Vůně tvých rouch,* praví, *nad veškery vonné masti,* a dále: *vůně tvých šatů jako vůně Libanonu.* Hle, panno, k jakým výškám nás vedeš, jaké nám povznesení skýtáš! Neboť pravá tvá vůně je nad *veškery vonné masti,* jež byly vylity při pohřbu Spasitelově; ta vůně prozrazuje, že odumřela hnutí těla i rozkoš údů. Druhá vůně tvá jako *vůně Libanonu* vydechuje květem panenské čistoty neporušenost těla Páně.

VIII.

40. Proto plást medu tvoří skutky tvoje: neboť právem lze včelám přirovnávat panenství, tak čisté, tak pracovité, tak zdrženlivé. Včelka se sytí rosou, nezná soulož, tvoří med. Podobně panně je rosou slovo Boží, poněvadž jako rosa sestupují Boží výroky. Její cudnost tkví v neporušené přirozenosti. Potomstvem panny je plod jejích rtů, prost hořkosti, líbeznosti pln. Její práce plyne ke společnému dobru, společný též užitek.

SLOVO PANNÁM

41. Ó, jak bych si, dcero, přál, abys byla napodobitelkou této včeličky, jíž pokrmem jest květ, jež ústy potomstvo své klade, ústy živí. Tu napodobuj, dcero! Necht' žádná rouška lsti nehalí tvých slov, necht' vnějšek nezná šálení, aby jak čistotou se skvěl, tak pln byl vážností!

42. Necht' i tobě z úst tvých vzejde pro zásluhy tvoje věčné potomstvo. Neshromažďuj jenom sobě, nýbrž mnohým! Či víš snad, kdy požádána bude duše tvoje od tebe, abys neopouštěla sklady sýpek naplněných obilím, jež jsou bez prospěchu jak pro život tvůj, tak pro tvé zásluhy, a abys nebyla vytržena tam, kam nemůžeš svůj poklad nést? Bud' tedy bohatá, ale pro chudé, aby majíce podíl ve tvé přirozenosti, měli jej také ve tvém majetku.

43. Též květ ti ukáží, na němž sbírat máš. Ten totiž, jenž pravil: *Jsem kvítek na lučině, lilie v údolí jsem. Jak lilie mezi trním.* To jasně značí, že ctnost je obklopena trním duchů nepravosti, takže nikdo nedosáhne plodů leč jen ten, kdo opatrně přistoupí.

44. Rozpni tedy křídla, panno, ale duchovní, abys vzlétla nad neřesti, chceš-li dostat se ke Kristu. On *přebývá na výsostech, avšak nízkého si všímá* a vzhled jeho jako cedr na Libanonu, jenž korunu týčí v oblaka a kořenem tkví v zemi. Jeho původ totiž v nebi, jeho další život na zemi vydal plody nebeské. Hledej bedlivěji květ tak nádherný, zda jej snad nenalezneš v skrytu svého nitra; neboť v pokorných často tajně vykvete.

45. Rád pučí v zahradách, v nichž jej na procházce našla Zuzana, odhodlaná spíše zemřít než dát se zneuctít. Jaké jsou to zahrady, naznačuje sám: *Zahrada zamčená jsi, sestro má, nevěsto; zahrada zamčená, pramen zapečetěný.* To proto, že v takových zahradách tryská proud čist'ounekého pramene, nesa jako pečeť Boží podobu, aby změť duchovních stvůr jeho vody nerozstříkovala a nekalila rmutem. Proto je stud uzavřen a chráněn hradbou ducha, aby nebyl přepadení otevřen. A tak jako sad, nepřístupný lupičům, voní révou, dýchá vůní olivy, skví se růžemi, což značí, že v révě kvete zbožnost, v olivě mír a v růži stud posvátného panenství. To je vůně, kterou šířil patriarcha Jakob, když mu bylo přáno slyšet: *Hle, vůně syna mého jako*

vůně bohaté nivy. Neboť niva svatého patriarchy, ač byla naplněna téměř všemi plodinami, vydala po větším úsilí o ctnost plody, tato však vydává květy.

46. Nuže, vzchop se, panno, a chceš-li, aby takováto zahrada tobě vůni vydechovala, uzavři ji příkazy svatých proroků: Postav stráž k svým ústům, pevně dveře ke rtům svým, abys i ty mohla říci: *Jak jabloň mezi stromovím planým, tak jest milý můj mezi mládenci. Ve stínu jeho, jak prahla jsem, sedím, ovoce jeho mi lahodí v hrdle. Našla jsem toho, ježž miluje duše má. Chopila jsem se ho a nepustila. Ať přijde milý můj do své zahrady a jí její rozkošné ovoce. Pojď, můj milý, půjdeme na venkov, na pobyt na dvorcích! Přitiskni si mě jako pečetní prsten na srdce, jako pečetní prsten na své rámě! Milý můj bílý jest a červený.*

KRISTUS SNOUBENEC PANEN

Sluší se panno, abys dobře znala, jehož miluješ, a abys pochopila celé tajemství jak nezrozeného božství, tak přijatého vtělení. Je právem označen jako „bílý“, protože je odlesk Otce, „červený“, protože je syn Panny. Září a plá v něm odraz obojí přirozenosti. Pomni však, že v něm přednější jsou znaky božství než tajemství člověčenství, ježto nepřijal bytí z Panny, nýbrž Ten, jenž byl, v Pannu sestoupil.

47. On, od tebe vojáky odloučený, kopím zraněný, aby nás spasil krví svaté rány, ten ihned tobě odpoví – je totiž *tichý a pokorný srdcem a milý na pohled. Zdvihni se, větríku od severu, a přijď, větríku od strany jižní; prověj mou zahradu, ať se rozproudí voňavky její!* Neboť ze všech končin světa zavanula vůně posvátného závazku, již vydaly údy milované Panny. *Spanilá jsi, má přítelko, jak dobrá pověst, krásná jak Jeruzalém.* Nezdobí tedy panny prchavá tělesná krása, zanikající neduhem či smrtí, nýbrž zasloužená dobrá pověst, neupadající a nesmrtná.

PANNA, SNOUBENKA KRISTOVA

48. A poněvadž jsi hodna srovnání ne s lidmi, nýbrž s nebešťany, jejichž životem žiješ, od Pána přijmi příkazy k zachovávaní. *Přitiskni mě, praví, jak pečetní prsten na srdce, jak pečetní prsten na své rámě,* aby tím výrazněji vynikly důkazy tvé moudrosti a tvých skutků. V nich má zářit božským obrazem Kristus, jenž jsa v celé přirozenosti roven Otcovi, zjevil, cožkoli přijal z božství Otcova. Proto i sv. Pavel praví, že jsme v Duchu znamenání, poněvadž obraz Otcův máme v Synu, pečeť Synovu máme v Duchu. Jsouce znamenání touto Trojicí, střežme se bedlivěji, aby neposkvřnila ani lehkomyšlnost, ani podvodné cizoložství pečeť vrytou v srdcích našich.

49. Než pryč s touto obavou u posvátných panen, jimž především dala Církev tak silnou záštitu. Ta v péči o zdar útlého potomstva sama jako hradbu, jako věže staví

svá plná ňadra, dokud nezlomí útok obléhajících nepřátel a nedobude pevnou mateřskou ochranou pokoje svým zdatným dětem. Proto praví prorok: *Budiž pokoj ve tvém opevnění, blahobyt ve tvých palácích.*

50. Tehdy sám Pán míru ještě pevnější rukou uchopí sobě svěcenou révu a spatří své ratolesti rašit; nastaví tvář a bude chránit rodící se plody před závanou větru, jak sám dosvědčuje: *Svou vlastní vinici před sebou mám. Tisíc nech si, Šalomoune, a dvě stě, správčové jejich plodů.*

51. Předtím praví: *Šedesát reků ji obstupuje, junáků izraelských, všichni ti jsou ozbrojeni, vycvičeni v boji, zde však „dvě stě“: rozmnožil se počet, kde se i plody rozmnožily, ježto čím kdo světější, tím má větší oporu. Tak prorok Elizeus ukázal, že mu stojí k ochraně voj andělů, tak Jesus Nave (Josue) spatřil vůdce nebeského vojska. Kdož tedy mohou pro nás dokonce bojovat, mohou v nás uchránit (onen božský) plod. Vám však, posvátné panny, jež v bezúhonné cudnosti uchováváte příbytek Páně, dostává se zvláštní ochrany. Nic divného, bojují-li za vás andělé, když samy andělským bojem bojujete. Je hodna jejich ochrany čistota panen, které žijí jejich životem.*

52. Nač bych dále rozprávěl chválu čistoty? Čistota i anděly stvořila. Kdo ji uchoval, je anděl, kdo ji ztratil, je ďábel. Odtud dostal život jméno Bohu zasvěcený: panna jest, jež se Bohu zasubuje, nevěstka, jež bohy učinila. *(Etymologická hříčka: panna Bohu zasvěcená je religata – připoutána, odtud religio – řehole. České slovo řehole je však od regulae – stanovy. Podle starozákonního pojetí byl celý národ vyvolený snoubenkou Boží; modloslužba byla zvána také smilstvem. V tom smyslu zde praví sv. Ambrož, že nevěstka stvořila bohy – modly.)*

ODMĚNA PANENSKÉHO ŽIVOTA ZDE NA ZEMI

A co mám říci o vzkříšení, jehož odměnu již máte? *Při vzkříšení se nebudou ani vdávati, ani ženiti, nýbrž budou jako andělé v nebi,* praví (Pán). Co nám je slíbeno, vy již máte; život, po němž my toužíme, vy již vedete. Z tohoto světa jste, ale nejste v tomto světě. Svět si zasloužil vás přijmout, ale udržet vás nedovedl.

53. Než jak krásné: andělé pro svou nezdrženlivost klesali z nebe na svět, panny svou čistotou stoupají ze země do nebes! *(Podle pojetí sv. Ambrože smilnili andělé s dcerami lidskými, ale nebyli svrženi do pekel, nýbrž sídlí ve světě, vlastně mezi nebem a zemí – srv. Ef 6, 12.)* Blažené panny, jichž nemají tělesné svody ani nesráží kal vášní! Strídmost v jídle a zdrženlivost v pití zbraňují poznat neřesti, tím že zbraňují poznat jejich prameny. (Tento) pramen hříchu oklamal často i spravedlivé. Proto lid Boží, jakmile usedl k pití, Boha zapřel. Proto Lot nepoznal a připustil soulož s dcerami. Proto kdysi synové Noemovi s odvrácenou tváří musili příkryt stydkost otcovu. Onen všetečný na ni pohleděl, onen stydlivý se zarděl, onen šetrný ji prikryl;

vždyť i sám Noe byl by se hanbil, kdyby to býval viděl. Jaká je síla vína, když obnažila toho, jehož neobnažila ani potopa!

IX. OZDOBOU PANEN JEST, ŽE SE NEZDOBÍ

54. O čem ještě mluvit? O štěstí, že vás nerozněcuje chtivost majetku? Chudý žádá, co máš, nehledá, co nemáš. Výtěžek tvé práce je chudému pokladem; i kdyby to jen dva peníze byly, je to dar hodný štědrého dárce.

Slyš tedy, sestro, čeho se ti nedostává! Nemusím snad ani já tebe poučovat, ani ty se učit, čemu se máš vyhýbat; život v dokonalé ctnosti nemá zapotřebí poučení, neboť učí sám. Vidíš, jak se některá nese jako bůžek v procesí; našňořená, aby se líbila a obracela na sebe zraky a pohledy všech, tím ošklivější, čím více se chce líbit; odporná, neboť se lidem spíš zprotiví, než se muži zalíbí. Vám proti tomu sluší víc, že jste zanechaly strojení, a právě to je ozdobou, že se nezdobíte.

55. Pohleď na propíchané ušní boltce, ustrň nad břemeno, pod nimiž se chýlí šjíje! Rozdíl mezi kovy utrpení neulehčuje. Jedné řeže hrdlo řetěz, jiné svírá nohu okov; nezáleží na tom, tíží-li tělo zlato či železo. Tak si ověšují šjíji, tak si chůzi ztěžují! Nic na tom nemění drahocennost, leda to, že se vy, ženy, musíte bát, abyste o ta mučidla nepřišly. Co záleží na tom, zda vás (k nim) odsuzuje rozsudek jiných či váš? Proto jste dokonce ubožejší než ti, jež odsuzuje veřejné právo, neboť ti si přejí okovům uniknout, vy do nich upadnout.

56. A jak žalostný je stav, když se na nevěstu přiřazuje jako při prodeji na krásnou otrokyni: koupí, kdo víc nabídne. Ba lépe je tomu při prodeji otrokyň, jež si často volí pána samy. Vybírá-li si panna, je to chyba, nevybírá-li, je to potupa. I když je krásná a sličná, touží a zároveň se bojí být spatřena: touží, aby sebe tím dráže prodala; bojí se, aby právě ono spatření nebylo jí k hanbě. Jak odporná změt' tužeb a podezíravého strachu, když přijdou nápadníci, aby ji chudý nápadník neošálil, bohatý si ji nezošklivil, krásný se jí nevysmál, urozený jí nepohrdl!

X. MNOHO PANEN JIŽ POROZUMĚLO

57. Někdo snad řekne: Denně nám pješ o pannách chvály. – Co mám dělat, když denně totéž zpívám, a úspěchu nemám? Není to však mou vinou. Ostatně přicházejí k zasvěcení panny od Placencie, přicházejí od Bononie, přicházejí z Mauritanie, aby zde přijaly obláčku. Divná věc: zde kážu, jinde přesvědčuji. Je-li tomu tak, budu musít kázat jinde, abych vás přesvědčil.

58. Jak to, že jednájí podle mé rady i ty, které mě neslyší, kdežto ty, jež mě slyší, na mne nedají? Poznal jsem však mnoho panen, že chtějí poslechnout, ale že jim brání matky – a což je povážlivější, též vdovy – i jenom (na kázání) přijít. – Těm chci do svědomí položit tuto otázku: Kdyby vaše dcery chtěly milovat člověka, dle zákona

mohly by si vybrat koho by chtěly. *(Podle zákona byl souhlas nevěstin nutný k platnosti manželství, ale ve skutečnosti si zřídka ve starověku dívky volily snoubence samy.)* Mohou-li volit člověka, Boha si zvolit nesmějí?

59. Vizte, jak sladký je plod čistoty, když se ujal i v srdci barbarů! Panny, přivedené z nejzazších krajin Mauritanie, touží se tu zasnout. I když jsou všechny jejich rodiny v zajetí, jejich čistota v zajetí upadnout nemůže. *(Narážka na pronásledování od donatistů za Firma, a ještě více za jeho bratra Gildona, který r. 373 Firma s pomocí Theodosia st. přemohla donatistům ozbrojenou mocí pomáhal, až jej Stilicho porazil.)* Hlásí se v království věčné, byť úpěla v křivdách otroctví.

60. Nač bych mluvil o pannách z Bononie, o tom pozehaném šiku čistoty, jež se zřikají světských radostí a obývají svatyni panenství? Ne soužitím pohlavním, nýbrž cudným soužitím se rozmnožily do dvacetinásobného počtu a stonásobného užítku; opustily otcovský dům a bydlí pod stany Kristovými jako nezdolné bojovnice čistoty. Tu pějí duchovní zpěvy, jindy si zaměstnáním dobývají živobytí a také na milodary opatřují prostředky.

61. Objeví-li pannu vhodnou k přijetí na zkoušku, jdou všemožně ve stopách za skrytou kořistí až k samému příbytku. Nebo svítne-li snazší naděje vzletu, uvidíš všechny stoupat s rozpjatými perutěmi, šumět křídly, blyštět se a tleskat, aby vzlétající obklopile čistým rejem, až vstoupí, zapomenouc domu otcovského, v říši panenství a království čistoty.

XI. KTERAK PŘEMÁHATI PŘEKÁŽKY

62. Je dobré, když péče rodičů jako jemný vánek rozněcuje pannu k čistotě; ale krásnější je, když se žár mládí i bez pomoci starších sám od sebe vznítí v plamen čistoty. Odeprou-li ti rodiče věno, máš zato bohatého Snoubence; spokojena s jeho pokladem, nebaž po otcovském dědictví! Oč výše stojí čistá chudoba nad uspořeným věnem!

63. Což jste kdy slyšeli, že by kdo byl zbaven oprávněného dědictví pro touhu po bezúhonnosti? Rodiče se stavějí proti, ale jen na oko. Nejdříve odporují, protože se bojí věřit; často se horší, aby ses naučila vítězit; vyhrožují, že se tě zřeknou, aby vyzkoušeli, zda umíš vzdorovat ztrátě časných věcí; přílišným lichocením tě mámí, aby se přesvědčili, zda tě neoblomí všelijaké svůdné příjmenosti. Tento nátlak je pro tebe, panno, cvičením! A tyto první boje ti chystají úzkostná přání rodičů. Přemož, dcero, přichylnost k rodičům, přemůžeš (touhu) po domově, přemůžeš (touhu) po světě!

64. Ale dejme tomu, že vás čeká ztráta dědictví. Zda nenahradí budoucí nebeské království ztrátu pomíjejícího a nejistého jmění? Není nikoho, věříme-li nebeským slovům, není nikoho, kdo opustí dům nebo rodiče nebo bratry nebo ženu nebo syny pro království Boží a nedostane se mu sedmkrát tolik v tomto čase, v budoucím pak

věku neobdrží život věčný. Svěř svůj úvěr Bohu! Svěřuješ-li peníze člověku, půjč je Kristu! Platí jako dobrý strážce uložené důvěry vysoké úroky za vklad tvé víry. Neklame pravda, nešídí spravedlnost, nepodvádí ctnost. Nevěříte-li slovům, věřte aspoň příkladům!

PŘÍKLAD JEDNÉ PANNY

65. Vzpomínám jedné dívky, kdysi urozené před světem, nyní urozenější před Bohem. Když ji rodiče a příbuzní nutili k sňatku, utekla se k posvátnému oltáři. Kde je panně lépe, než kde se obětuje oběť panenská? Než tím neskončila její odvaha. Stála u oltáře Božího – oběť čistá, panenská žertva, Vloží si ruku kněze na hlavu, žádajíc zázračnou modlitbu; nedbá náležité doby čekatelské, sklóní se pod horní část oltáře a praví: „Což mě lépe zahalí závoj než oltář, na němž se světí závoje? Víc sluší takový snubní závoj, na němž se denně proměňuje Kristus, hlava všech. Co děláte, moji milí? Proč mě ještě znepokojujete vdavkami? Již dávno mám o sebe postaráno. Dáváte mi ženicha? Našla jsem lepšího. Vynášejte si jeho bohatství, vychvalujte urozenost, ličte moc! Mám snoubence, jemuž se žádný nevyrovná, bohatého (celým) světem, mocného (vší) vládou, urozeného nebeským původem. Máte-li takového, vezmu si jej; nemůžete-li ho nalézt, není to, draží, starost o mé zaopatření, nýbrž závist.“ Mlčení ostatních kdosi přeruší: „Což, kdyby tvůj otec žil, dovolil by, abys zůstala neprovdaná?“ Na to ona s větší zbožností a s hlubší úctou: „Možná, že proto zemřel, aby nekladl překážek.“ Tato odpověď o otci byla předpovědí tomu, jenž tak mluvil; stvrdil ji náhlou smrtí. Ostatní pak, kteří jí bránili, bojíce se stejného osudu, začali být jejímu úmyslu nakloněni. Její panenství nezpůsobilo obvyklých útrat, nýbrž nadto získalo neporušenost.

Zde vidíte, dívky, odměnu zasvěcení! Vy, rodiče, výstražný příklad hříchu!

KNIHA DRUHÁ

I. ÚČELEM TÉTO DRUHÉ KNIHY JE POVZBUZENÍ PŘÍKLADY

1. V předešlé knize jsme chtěli vyložit – nevíme, zda se zdarem – jak vznešené je poslání panny, aby sama milost tohoto nebeského poslání roznítla čtenářku. V druhé knize sluší pannu poučit a jaksi obohatit její vědění výkladem příslušných příkazů.

2. Chybí nám však k napomínání síla a k poučování schopnost, neboť učitel musí vynikat nad toho, koho učí. Proto, aby nás nikdo nevinil, že jsme předsevzatému úkolu nedostáli nebo že jsme si více osobili, rozhodli jsme se ji poučovat raději příklady než příkazy. Více lze prospět příkladem, protože se nepovažuje za těžké, co se již stalo, nýbrž za užitečné, co se již osvědčilo, a za úctyhodné, co na nás po předcích přešlo jakýmsi dědictvím jejich duchovní síly.

3. Viní-li nás kdo z osobivosti, nechť nás raději viní z povolnosti, že jsem ani toho nechtěl odepřít prosícím pannám. Raději jsem se chtěl vystavit nebezpečí zahanbení než nevyhovět jejich přání, když sám Pán Bůh laskavě plní jejich tužby.

4. A ani není možno hovořit o osobivosti, protože se měly kde poučit, a hledaly tudíž u mne spíše slova povzbuzení než poučení. Onu povolnost lze jistě omluvit, protože – i když měly k zachovávaní kázně vážnou výzvu mučedníka (*asi sv. Cypriána*) – nepokládal jsem za marné, navnadím-li je svou lichotivou řečí k sladkosti řeholních slibů. Snadno, se učí tomu, kdo přísnou horlivostí kárá neřestí; my, kteří učit neumíme, raději navnazujeme.

5. Protože mnohé vzdálené toužily mít užitek z mých slov, napsal jsem tuto knihu.

II. PŘÍKLAD PANNY MARIE

6. Hle, obraz panenství – život Mariin! (*Sv. Ambrož byl asi první, jenž takto sestavil život Panny Marie jako vzor panenství.*) V něm se zrcadlí krása čistoty a příklad ctností. Odtud si vezměte vzor pro život! Zde máte takřka v nejvlastnější podobě podánu školu ctností, jež ukazuje, co máte napravit, co v sobě vytvořit, čeho se držet.

7. První, co vzbuzuje dychtivost k učení, je vznešenost učitelova. Co je vznešenější nad Matku Boží? Co jasnější je nad tu, již sám jas vyvolil, co čistší té, jež plod zrodila bez tělesné úhony? A jak mám mluvit o jejích ostatních ctnostech? Panna byla nejen tělem, nýbrž i myslí, neboť své nitro neposkvřnila nižádnou zradou: pokorná srdcem, vážná v řeči, obezřetné myslí, střídáma v hovoru, dychtivá v četbě. Skládala naději ne v nejisté bohatství, nýbrž v modlitbu chudého, čilá k práci, cudná

v řeči. Dbala toho, co soudí Bůh, ne, co lidé. Nikoho neurážela, se všemi se snášela v dobrém, před staršími povstávala, sobě rovným nezáviděla, vyhýbala se chloubností, řídila se rozumem, milovala ctnost. Kdy taková panna urazila rodiče, kdy se hašteřila s příbuznými? Kdy pohrdla nuzným, kdy se vysmála slabému, kdy se vyhnula potřebnému? Navštěvovala jen ty muže, před nimiž se milosrdenství nemusí uzardit a ostych jich pominout. Nic nevlídného v jejím pohledu, nic drzého v řeči, nic necudného v jednání: ne změkčilé držení těla, ne loudavá chůze, ne rozpustilý křik. Tak již její zevnějšek je obrazem jejího nitra a příkladem ctnosti. Sporádaný dům se má poznat již v předsíni a hned při vstupu má být patrné, že uvnitř není tma, aby náš vnitřní život, tělem nezastíněn, jako světlo lampy uvnitř stojící vyzařoval navenek.

8. Mám líčit její střídmost v jídle, její přechytlé zbožné úkony? Střídmost – jak byla nad lidskou přirozenost, pro zbožnost pak že v přirozenosti není vůbec podkladu? V jednom že nebylo přestávek, v druhém dvojnásobný počet postních dnů? A dostavila-li se potřeba občerstvení, byl to obyčejný pokrm, aby uchránil před smrtí, ne pochoutky aby skýtal. Touha po spánku se nedostavila dřív, než bylo opravdu nutno. A ještě když odpočívalo tělo, bděl duch, jenž často ve snách opakuje, co se četlo, nebo pokračuje v tom, co spánek přerušil, tvoří předsevzetí nebo nutká k provedení.

9. Z domu nevychází, jen když jde do chrámu – a to ještě s rodiči nebo příbuznými. Doma pracuje v ústraní, venku jde v doprovodu, ač nemá lepšího strážce než sebe samu. V chůzi i v chování vzbuzuje úctu a nečiní kroku, aby tím nestoupala v ctnosti. Má-li panna jiné jako strážce těla, svých mravů strážkyni má jen sebe. Mnohému bude se jí učit, když sebe samu vyučuje a když jí učitelkami jsou ctnosti; cokoli pak činí, bude školou (dokonalostí). Tak Maria usilovala o vše, jako by ji vedli mnozí; tak plnila všechny ctnostné úkony, že víc poučení dávala, než přijímala.

10. Tak ji evangelista vylíčil, tak ji shledal anděl, takovou vyvolil Duch svatý. Nač bych uváděl jednotlivosti, jak ji rodiče milovali, jak mluvili cizí o té, jež si zasloužila, aby se z ní narodil Syn Boží? Při příchodu andělově byla doma bez družky, aby nikdo nerušil její usebrání a nevytrhoval. Netoužila po družkách, vždy měla přítelkyně v dobrých myšlenkách. Ba snad tím méně byla opuštěná, když byla samotná. Jak mohla být sama, když měla kolem sebe tolik knih, tolik andělů, tolik proroků?

11. Konečně i Gabriel nalezl ji tam, kde obvykle ji navštěvoval. Ulekla se Maria anděla pro jeho mužskou postavu, ale poznala jej jako dobrého známého, jakmile zaslechla oslovení. Zděsila se muže, ne anděla, by sis všimla, čemu popřávala zbožného sluchu, jak cudná byla v pohledech. Konečně po pozdravu umlkla a (teprve) po oslovení odpověděla. Jestliže se zprvu v úleku zarazila, slíbila pak poslušnost. Vypráví Písmo, že byla uctivá vůči bližním.

12. Vzrostla v pokoře, jakmile poznala, že si ji Bůh vyvolil. Hned spěchá do hor k příbuzné. Zajisté ne proto, aby se předobrazem utvrdila ve víře, když již uvěřila zvěstování andělovu. *Blahoslavená, která uvěřila*, pravila Alžběta. U příbuzné zůstala

tři měsíce. V této době nehledá utvrzení ve víře, nýbrž prokazuje pozornost. A to potom, když se dítě hnulo v životě matčině a pozdravilo Matku Páně, projevujíc dříve úctu nežli život.

13. Tolik znamení pak následovalo: neplodná porodila, panna počala, němý mluvil, Simeon očekával, hvězdy přinášely zvěst. Maria, ač se vydávala na cestu s chvatem, zůstala nyní při těchto zázracích klidná a *zachovávala toto všechno v srdci svém*. Ač byla matkou Páně, dychtivě se učila Božím příkazům; ač Boha porodila, toužila Boha znát.

14. Proč by jinak chodila každoročně o elikonocích s Josefem do Jeruzaléma? – Vždycky je u panen ochráncem jednotlivých ctností stud. Musí být s panenstvím nerozdílný, neboť panenství bez něho je nemožné. Proto ani Maria nechodí do chrámu bez strážce svého studu.

15. Toto je obraz panenství. Taková byla Maria, že život jí jediné stačí, aby byl vzorem všem. Líbí-li se původkyně toho obrazu, všimněme si díla samého, aby, kdo chce její odměnu, napodobil její příklad. Co vzorů ctností na této jediné panně září! Skrytá cudnost, znamení víry, zbožná poslušnost; jako panna doma, jako ochotná pomocnice ve službě lásky, jako matka v chrámě.

16. Kolika pannám vyjde vstříc, kolik jich obejmeme a přivede k Pánu se slovy: „Tato uchovala lože Synu mému, svatební lůžko bez úhony cudně uchystala.“ Jak sám Pán je doporučí Otcí, opakuje totéž: „Otče svatý, to jsou, jež jsem chránil pro tebe, v jejich náruč Syn člověka hlavu schýlil, u nich spočinul! Prosím, ať jsou se mnou, kde jsem já. Než nemají tu být jen samy sobě, když pro sebe nežily: nechť tato spasí rodiče, tato bratry. Otče spravedlivý, svět mě nepoznal, tyto však mě poznaly, svět však poznat nechtěly.“

17. Jaká to sláva, jaká radost plesajících andělů, že může v nebi být, jež žitím nebeským žila na zemi? Tehdy i Maria (*sestra Mojžíšova*) vezme bubínek a bude řídit panenské chóry pějící Pánu, že prošly mořem světa, ušetřeny světských příbojů. Tehdy každá takto zaplesá: *I vstoupím k oltáři Boha svého, před Boha, který mě od mládí naplňoval radostí. Přináším Bohu v oběť díky a plním sliby Nejvyššímu.*

18. Nepochybuji, že budete mít oltáře, když vaše duše – odvažují se to říci – jsou oltáři, na nichž se denně obětuje Kristus za spasení těla. Neboť je-li tělo panny chrámem Božím, co jest její duch, na němž takřka popel těla ruka věčného Velekněze prohrabala a znovu roznítila, takže z něho vyšlehuje plamen ohně Božího? Blahoslavené panny, jež dýcháte nesmrtelnou milostí jako sady vůní květů, jako chrámy zbožností, jako duchem kněžství oltáře!

III. SVATÁ THEKLA

19. Necht' tedy Maria řídí kázeň vašeho života, Thekla necht' učí jeho oběti! Prchá před sňatkem, a jsouc obět' ženichova vzteku i dravost šelem zkrotila vznešeností svého panenství. Byla předhozena divé zvěři; chtěc odvrátit i zraky mužů a před dravým lvem vzdávajíc se života, dosáhla, že museli cudně klopit oči, kdož dychtili po nečistých pohledech.

20. Bylo vidět šelmu, jak leží na zemi, líže panně nohy a mručením naznačuje, že nemůže posvátnému tělu panny ublížit. Dravec se klaněl své kořisti, zapřel svou přirozenost a vzal na sebe lidskou, když jí lidé ztratili. Viděl bys lidi plné zvířeckosti – jako by se do nich přirozenost zvířat přelila dráždit šelmu k dravosti, kdežto zvíře líbat panně nohy a tím učít, co činit mají lidé. Tak je panenství podivuhodné, že udivuje lvy. Ač byli dravci hladoví, nesvedlo je krmení; ač byli dráždění, nezvládla je zuřivost; ač byli popichováni, nerozlítilo je rozdráždění; ač byli zvyklí kořist rozsápat, nedali se strhnout, nepodlehli pudu. Učili zbožné úctě, když se panně klaněli, učili i čistotě, když jen nohy panně lízali, s očima jakoby ze studu sklopenýma, aby nějaký muž nebo zvíře nepatřilo na obnaženou pannu.

21. Někdo snad řekne: „Proč jsi uvedl příklad Marie, jako by bylo možno, aby některá žena byla schopna napodobit Matku Páně? Anebo Theklu, kterou vychoval Učitel národů? Přiveď takového učitele, chceš-li mít takovou žačku!“ – Uvedu vám takový příklad z doby nedávné, abyste pochopily, že apoštol není učitelem jedné, nýbrž všech.

IV. NEZNÁMÁ PANNA V ANTIOCHII

22. Není tomu dávno, žila v ústraní před světem v Antiochii jedna panna. (Kdo je tato panna, není známo. Baronius nejdříve myslel na Theodoru Alexandrijskou, ale později své mínění odvolal. Další důvody proti uvedli bollandisté. Jsou totiž zachována akta, která tito učenci pokládají za skutečná a pravá akta prokonsulární. Ta ukazují velikou podobnost s tímto vyprávěním Ambrožovým. Nelze však určit, co na kterém závisí.) Čím více se však vyhýbala pohledům mužů tím více je rozplameňovala. Krása, o níž se jen slyší, kterou však není možno spatřit, rozněcuje větší touhu, a to dvojnásobným hnutím: láskou a zvědavostí. Neboť nic není milejšího nad to, o čem oko nesoudí, ale po čem dychtí jen roztoužená mysl. A tak svatá panna, aby nedávala těmto tužbám naději na úspěch, zavázala se slibem čistoty a zhasla nešlechtný plamen vášně tou měrou, že již nemysleli na lásku, nýbrž na pomstu.

23. Vzniklo pronásledování. Dívka nedovedla utéci, ale jistě se trásla strachem. Aby neupadla do rukou těm, kdo jí ukládali o stud, naplnila mysl oddaností k Bohu s takovou zbožností, že se smrti nelekala, a s takovou cudností, že na ni čekala. Přišel den odměny. Všichni jsou v napětí. Přivedli dívku, jež slíbila dvojit boj: čistoty a víry.

Jakmile ji spatřili, pevnou v slibu, bázlivou v cudu, ochotnou k mučení, rdící se před jejich pohledy, hleděli si vymyslet, jak by ji oloupili o čistotu a tím i o víru, jak by ji zbavili toho nejcennějšího a vzali jí pak i ostatní. Poruč panně, aby buď obětovala (modlám), nebo že bude zavlčena do nevěstince. – Jak ctí své bohy, kdo takto rozhodují? Nebo jak sami žijí, kdo takto rozsuzují?

24. Tu dívka, ne v rozpacích o víru, nýbrž ve strachu o panenství praví k sobě: „Co mám dělat? Dnes budu buď mučednicí nebo pannou. Obojí koruna není mi přána. Ale tam, kde se popírá Původce panenství, ani panenský stav nebude v úctě. Jak můžeš být pannou, budeš-li věrolomně ctít modly (doslova „budeš-li ctít nevěstku“ – snad ze Zj. 17, která je symbolem všech nepřátel Kristových), jak můžeš být pannou, miluješ-li cizoložníky, jak můžeš být pannou, toužíš-li po hříšné lásce? Lépe jest být pannou myslí než tělem. Dobré je obojí, když je možné. Ne-li, buď aspoň čistá před Bohem, když ne před lidmi. I Rahab byla nevěstkou; Jakmile však uvěřila, byla spasena. I Judit si vzala šperky, aby se svůdci líbila. Poněvadž však tak učinila z víry, ne ze smyslnosti, nikdo ji nepovažoval za cizoložnou. Zachovala-li pod záštitou víry cudnost i vlast, snad i já si věrností ve víře zachovám čistotu. Tamto se podařilo. Neboť kdyby Judit byla dala přednost čistotě před vírou, byla by ztratila vlast i čistotu!

25. Podle těchto příkladů a zároveň pamětliva jsouc slov Páně: Kdokoliv ztratí život svůj pro mne, nalezne jej, plakala, mlčela, aby nečistý neslyšel ani jejího hlasu; nezvolila zneuctění čistoty, nýbrž odvrátila zneuctění Kristovo. Uvažte, zda mohla chybit tělem, když nechybila ani hlasem?

26. S ostychem dlouho tajným mluvím a s obavou přecházím k líčení té řady hanebností. Zavřete sluch, panny: dívku Boží vedou do nevěstince! Teď však slyšte: panna Kristova může být znásilněna, ne však zhanobena! Kdekoliv je panna Bohu zasvěcená, chrám je Boží. Nevrhá nevěstinec hanbu na život, nýbrž čistota snímá hanbu toho místa.

27. Sbíhá se množství chlípníků do domu hanby. Myslete, posvátné panny, na zázrak mučednice, odmyslete si název místa! Uzavřeli holubičku dovnitř, jestřábi tropí hluk venku, rvou se, kdo se první vrhne na kořist. Ona však s rukama k nebi pozdvíženými, jako by přišla do domu modlitby, ne do brlohu vášní, praví: „Kriste, zkrotil jsi před pannou dravé lvy, máš moc zkrotit i dravou lidskou mysl. Na mládence v peci padala z ohně rosa, před Židy stála voda jako stěna – tvým milosrdenstvím, ne přirozeným zákonem. Zuzana pevně stanula již k popravě, a přece zvítězila nad cizoložníky. Ushla pravice, jež sáhla na dary tvého chrámu. Nyní vztahují ruku přímo na tvůj chrám. Když jsi nedovolil krádež, nedovoluj chlípnou svatokrádež! Nechť je i nyní dobrořečeno tvému jménu, abych odešla jako panna, když jsem byla přivedena k hanbě.“

28. Sotva skončila modlitbu, vpadne hrozný muž ve vojenském šatě. Jak se panna zhrozila, když mu zástup lidu s hrůzou ustoupil! Ale nezapomněla na četbu z Písma a praví: „I Daniel se přišel podívat na popravu Zuzany a sám jediný osvobodil tu,

kteřou lid odsoudil. Můžē být i v tomto vlčím rouše skřyt beránek. Má-li Kristus legie, má i vojáky. Či snad vešel kat? Neboj se, duše má, ten dělá mučedníky!“

29. Ó panno, víra tvá tě uzdravila. Voják jí praví: „Neboj se, prosím, sestro! Přišel jsem sem jako bratr život spasit, ne utratit. Zachraň mě, aby ses sama zachránila! Vešel jsem jako nečistý, chceš-li, vyjdu jako mučedník. Vyměňme si šat: můj patří tobě, tvůj mně, obojí Kristu. Tvůj šat mě učiní skutečným bojovníkem, můj tebe pannou. Zcela se zahalíš, já raději méně, aby mne pronásledovatel poznal. Vezmi roucho, jež skryje ženu; dej mi své, jež posvěti mučedníka! Vezmi plášť, jež panně údy skryje, uchová čistotu! Vezmi přilbu, jež ti schová vlasy, zakryje tvář! Stydívaly se, kdo vešli do nevěstince. Ovšem, když vyjdeš, neohlížej se, pamětliva ženy Lotovy, jež pozbyla své přirozenosti, ač čistýma očima pohleděla na nečisté. Ani se neboj, že tvá oběť utrpí! Sám se dám za tebe Bohu v oběť, ty za mne budeš bojovníkem Kristovým. V čistotě pak budeš mít svou pravou vojenskou službu, jež bojuje za odměnu nehynoucí, pancíř spravedlnosti, aby tělo duchovně chránil, štít víry, aby odvrátil zranění, přilbu spásy. Tam je záruka naší spásy, kde je Kristus, protože muž je hlavou ženy; hlavou však panny Kristus.“

30. Při těch slovech sňal plášť, ale ještě budil podezření, že je pronásledovatel a chlípnik. Panna nastavuje šiji, voják plášť. Jak vznešený okamžik, jaká krása, když se v domě hanby zápolí o mučednickou palmu! Uvažte nadto, kdo tak činí: voják a panna? Tak nepodobné povahou, z milosrdenství Božího však podobné, aby se splnilo prorocství: Tehdy vlci a beránci spolu se budou pásti. Hle, ovečka a vlk, nejen spolu se pasou, nýbrž i obětují. Možno ještě víc? V přestrojení prchá dívka z osidel; nenesou ji vlastní křídla, nýbrž duchovní, a což nebylo vidáno, z brlohu vychází jako panna, ovšem Kristova.

31. Ti, kteří hleděli očima a neviděli nic, jako draví vlci vyli na kořist. Jeden – nestydatější nad jiné – vešel. Jakmile spatřil skutečnost, zvolal: „Jak to? Vešla sem dívka, vidím tu muže! Není to pohádka o panně a lani, nýbrž je tu skutečně z panny voják. (Agamemnon obětoval místo své dcery Ifigenie bohyni Artemidě laň.) Ba slyšel jsem, ale nevěřil, že Kristus proměnil vodu ve víno. Mění již i pohlaví. Utec odtud, pokud jsi, čím jsi byl! Či se i se mnou stala změna, že něco jiného vidím, a něčemu jinému věřím? Přišel jsem do nevěstince, vidím rukojmí. (V originále vadimonium – osoba, která svým životem ručí, že se místo něho dostaví v určitém čase k soudu. Právnická myšlenka!) Ale přece vyjdu změněn: přišel jsem chlípny, vyjdu čist.“

32. Voják, velký vítěz, hoden mučednické koruny, byl jako viník místo panny odsouzen k smrti, ježto byl místo panny jat. Tak vyšla z nevěstince nejen panna, nýbrž i mučedníci. Dívka prý příběhla na popraviště, oba zápasili o smrt. Voják prohlašoval: „Já jsem na smrt odsouzen, tebe soud osvobodil, když stihl mne.“ Dívka však odporovala: „Nezvolila jsem si tebe jako rukojmí na smrt, nýbrž přála jsem si tě mít za ochránce panenství. To je-li v nebezpečí, smlouva trvá; jde-li o krev, nechci ručitele, mám čím platit. Nade mnou je vyřčen rozsudek, když byl vyřčen kvůli mně.“

Kdybych tě měla ručitelem peněžním a soudce by v mé nepřítomnosti tvůj majetek přiřkl věřiteli, jistě bys mě žaloval, abych tvůj úvazek hradila svým majetkem. Kdybych tak neučinila, kdo by mě nepokládal za hodnou nehodné smrti? Oč větší je dluh, v němž jde o život! Zemřu nevinná, abych neumřela ve vině. Jiné možnosti tu není: dnes budu vinna krví tvou, nebo jako mučednice svojí. Jestliže jsem se rychle vrátila, kdo se odváží mě odmítnout? Kdybych byla otálela, kdo měl by odvahu osvobodit mě? Plnějším právem patřím do rukou spravedlnosti nejen pro svůj útek, nýbrž i za smrt druhého. Vydám své tělo na smrt, když jsem je nevydala v potupu. Panna, se může vystavit ráně, když se nevystavila hanbě. Unikla jsem pohanění, ale neodstoupila ti mučednictví. Změnila jsem jen šat, ne přesvědčení. Překazíš-li mi smrt, nezachránil jsi mě, nýbrž podvedl. Nepříteli se mnou! Slyš a neodporuj! Neber mi dobrodiní, jež jsi mi prokázal! Odpíráš-li mi tento rozsudek, vrháš mě v dřívější. Rozsudek nový mění předchozí. Neváže-li mě poslední, váže první. Můžeme rozsudku oba vyhovět, dovolíš-li, abych byla popravena. Na tobě nemohou vykonat trest jiný, u panny jest ještě její čistota. A tak budeš šťastnější, uvidíš-li, že jsi místo nevěstky učinil mučednici, než kdybys mučednici opět snížil v nevěstku.“

33. Jaký byl konec? Oba bojovali, oba zvítězili. Palmu vítězství svatí mučedníci nedělili, nýbrž zdvojnásobili. Tak si vzájemně prokázali dobrodiní: dívka dala mučednictví počátek, voják výsledek.

V. PODOBNÝ PŘÍKLAD ZE SVĚTA POHANSKÉHO

34. Než také školy filosofů do nebes vynášejí pythagorejce Damona a Fintia. Jeden z nich byl odsouzen na smrt; vyžádal si lhůtu k urovnání svých záležitostí. Úskočný tyran v domnění, že odsouzený za sebe nikoho nenajde, žádal rukojmí, aby na něm byla provedena poprava, kdyby se odsouzený omeškal. Nevím, co je z obou věcí krásnější, ale krásné je obojí: jeden našel na smrt rukojmí, druhý se obětoval. Když se viník k trestu nedostavoval, přijal rukojmí trest s klidnou tváří. Když už jej vedli na popraviště, přítel se vrátil, sklonil šíjí, hrdlo nastavil. Tehdy tyran v podivu nad tím, že je filosofům dražší přátelství než život, žádal, aby jej přijali za přítele mezi sebe ti, jež předtím k smrti odsoudil. Tak je krásná šlechtnost, že se před ní sklání i tyran!

SROVNÁNÍ OBOU PŘÍKLADŮ

35. Je to chvályhodné, ale náš příklad je krásnější. Neboť tam oba byli muži, zde je to panna, jež nejdříve přemohla tělesnou žádost. Ti byli přátelé, ti se neznali. Ti se obětovali jen jednomu tyranovi, ti více tyranům a nadto krutějším. Onen jich ušetřil, ti to je usmrtili. Mezi oněmi přáteli byl jeden povinen tak jednat, ti to jednali

oba dobrovolně. Tito také o to byli moudřejší, že jejich cílem bylo mučednictví, oněch přátelství; první bojovali o přízeň lidskou, tito o přízeň Boží.

36. Poněvadž jsem se zmínil o onom králi, bude vhodné dodat, co on soudil o svých bozích. Tím spíše uznáte, že jsou slabí, když se jim jejich vlastní ctitelé posmívají. Tento vládce přišel jednou do chrámu Jovova a rozkázal, aby snáli zlatý plášť, jímž byla modla zahalena, a dali jí vlněný; zlato prý v zimě studí a v létě tíží. Tak svého boha potupil, domnívaje se, že nedovede snášet ani chlad, ani tíhu. Podobně když viděl, že Eskulap má zlatý vous, poručil jej odstranit, protože pokládal za nevhodné, aby měl syn vous, když Eskulapův otec Apollo ho ještě neměl. Jindy zase dal vzít modlám zlaté misky, ježto prý „je přáním lidí dostat od bohů vše dobré, nic však není lepšího nad zlato“. Je-li zlato nedobré, nemají ho bozi mít; je-li dobré, více se hodí lidem, kteří ho dovedou užít.

37. Tak je zesměšnil, že si ani Jupiter nemohl zachránit svůj plášť, ani Eskulap svůj vous, ani Apollo nezačal mužnět, ani všichni tak zvaní bohové si nemohli schovat misky, jež drželi, neděsíce se ani tak svatokrádeže, jako spíše nemajíce života. Kdo by ctil ty, kteří se nedovedou ani jako bozi bránit, ani jako lidé něco schovat?

38. Naproti tomu, když chtěl zločinný král Jeroboam z chrámu Boha našeho odnésti dary, jež tam věnoval jeho otec, a chtěl obětovat na posvátném oltáři modlám, vztažená ruka mu uschla a nepomohly mu jeho modly, k nimž volal. Potom se obrátil k Bohu s prosbou o milost, a hned se mu ruka, jež uschla pro svatokrádež, uzdravila pro víru. Je to krásný příklad jak milosrdenství Božího, tak jeho hněvu: při modloslužbě mu ruka odumírá, v lítosti dosahuje odpuštění. *(Snad podle 3 Král 12,25-13,6. Ale Jeroboam neobětoval v chrámě Boha našeho, nýbrž v Sichemu; ani mu neuschla ruka, když obětoval, nýbrž, když ji vztáhl na proroka; ani nechtěl odnésti dary, jež tam věnoval jeho otec. Sv. Ambrož se asi mylí, jako častěji při citátech z Písma.)*

VI. ZÁVĚR DRUHÉ KNIHY

39. Tento dárek jsem vám, posvátné panny, uchystal, jsa sotva tři roky knězem. Vlastních zkušeností nemám, ale jsem poučen vaším životem. Jakou bych mohl mít zkušenost, když jsem před nedávnem přijal víru? Vidíte-li tu nějaké květy, sbírejte je: jsou natrhány v zahradě vašeho života. Nejsou to pro panny příkazy, nýbrž o pannách příklady. Moje slova líčí jen obraz vaší ctnosti, v mé řeči jak v zrcadle vidíte jen odraz své vznešenosti. Je-li v mých slovech jaký půvab, vy jste jej vdechly v mou mysl; vaší je zásluhou vůně, kterou šíří můj spis. A poněvadž kolik hlav, tolik smyslů, je-li v mé řeči něco skvělého, necht' čtou to všechny; je-li v ní co stravitelného, necht' to zkušenější okusí; je-li co rozvážného, necht' se to vryje v srdce, tváře roznití; je-li co květnatého, necht' tím nepohrdne kvetoucí mládí.

40. Musil jsem vznítit lásku nevěsty, neboť je psáno: *Milovati budeš Pána Boha svého*. Musil jsem aspoň řeči k svatbě jaksi zkadeřit vlasy, neboť se praví: *Tleskej rukama a dupni nohou. (Ez 6,11; správně však: „Udeř rukou a dupni nohou“, neboť podle souvislosti má to být hrozivým gestem prorokovým, ne znamením veselí!)* Musil jsem věčné snubní lože posypati růžemi. *(Jako bylo zvykem u Římanů.)* I při světské svatbě zní nevěstě vstříc dříve radostný potlesk než rozkazy, aby ji dříve neranila tvrdá řeč, než ji něžnostmi oblaží vřelá láska.

41. I bujní oři mají rádi poplácání šíje, než se dají zapřáhnout. Konečně se snáze podrobí lichotivému slovu než krotícímu bičí. Jakmile skloní šíji pod jho, tísní je uzda a pohání bičik, souspřeží je strhuje a sousední kůň nutí do kroku. Tak i u naší panny musí být takové posvátné laskání; musí vidět na samém prahu svatebního domu nebeské lože a veřejně ověčené listovím a kochat se šumem uvnitř hlučícího davu, aby ze strachu neodvrhla jho Páně dříve, než se na jeho hlas pod ně skloní.

42. *Přijď tedy sem z Libanonu, nevěsto, přijď sem z Libanonu: přeješ a projdeš.* Častěji musíme tento verš zpívat, aby některá panna, nevěří-li hlasu lidskému, následovala hlasu Božího, až ji zavolá. Tuto nauku jsem nevymyslil já, nýbrž je nám dána; tak ji vyjadřuje nebeské zjevení v tajemné písni: *Ó, bys mě políbil polibkem úst svých! Jsou lepší prsa tvá než víno, vůně tvých mastí nad všechny voňavky. Olej rozlitý je tvé jméno.* Celé toto místo se ozývá milostnou hrou, budí jásot, rozněcuje lásku. Proto se praví: *Milovaly tě děvy a přitáhly tě. Poběžíme po vůni tvých mastí! Uvedl mě král do svého stánku.* Začal polibkem, aby vstoupila do jeho stanu.

43. Panna tak pevná v tvrdé práci a v osvědčené ctnosti, že rukou otevírá brány, vyjde na pole, bydlí v hradě, na počátku běží po vůni mastí. Jakmile vstoupí do stánku, změní hrad mast. A viz pak, kam spěje: *Je-li hradbou, vystavíme na ní stříbrné věže.* Ta, jež v milostné hře dala polibek, už staví věže, aby v ochraně věží a drahocenných cimbuří světů nejen odrážela nepřátelské útoky, nýbrž budovala bezpečné tvrze dobrých skutků.

KNIHA TŘETÍ

I. KÁZÁNÍ PAPEŽE LIBERIA

1. Co jsem měl na srdci, vyložil jsem v předešlých dvou knihách. Bude nyní vhodné, svatá sestro, probrat příkazy Liberia, blahé paměti, o nichž spolu často mluvíváme. (*Papež Liberius, 352-366 měl jistě nějakou promluvu k Marcellině a jejím družkám, ale co zde uvádí svatý Ambrož, není řeč Liberiova, nýbrž Ambrožova. Rozpadá se ve dvě části: dogmatickou 1-4 a parenetickou 5-14.*) Čím světlejší muž, tím milejší jest jeho řeč. Tehdy, když jsi u sv. Petra na znamení slibu změnila i šat, (*stalo se tak r. 353, kdy sestra sv. Ambrože Marcellina přijala z rukou papeže Liberia panenský závoj*) ve svátek narození Páně (*Svátek Narození Páně se v první církvi neslavil, v západní církvi byl však zaveden jistě již začátkem 4. století a slavil se ponejvíce 6. ledna zároveň se svátkem Zjevení Páně; v některých východních církvích 16. a 17. května. Od dob Konstantina Velikého se světil – ne všude – 25. prosince místo pohanského svátku „Natalis Solis invicti“, který byl zaveden po Marku Aureliovi, 270-275. Že se v Římě slavil tento svátek 25. prosince, dosvědčuje Chronograf z r. 354. V římské liturgii není však stopy, že by se v ten den připomínala svatba v Káně Galilejské nebo rozmnožení chlebě. Proto, co zde praví sv. Ambrož, je přeneseno do Říma z Milána, kde se slavilo narození Páně 6. ledna a bylo spojeno s oběma uvedenými událostmi.*) – a který den by se lépe hodil než ten, v němž Synáčka porodila Panna? – v přítomnosti mnohých dívek Bohu zasvěcených, jež se o závod ucházely o společný život s tebou, tehdy řekl: „Toužila jsi, milá dcero, po krásném sňatku. Vidíš, co se lidu sešlo k narozeninám tvého snoubence, a nikdo neodchází hladov. On je to, jenž pozván byv na svatbu, proměnil vodu ve víno. I tobě udílí jasnou svatost panenského života, ač jsi byla v područí nízkých hnutí hmotné přirozenosti. On to nasýtil pěti rybami a dvěma chleby na poušti čtyři tisíce lidu. A mohl jich nasýtit ještě víc, kdyby jich tehdy víc bylo čekalo na nasycení. Konečně k tvé svatbě pozval mnohé, ale nerozdává již ječný chléb, nýbrž své nebeské tělo.

2. Dnes se podle těla zrodil z Panny, je však zplozen od Otce přede všemi věcmi. Tělem připomíná Matku, mocí Otce: jednorozený na nebi, jednorozený na zemi, Bůh z Boha, plod Panny, Spravedlnost z Otce, Moc z Všemocného, Světlo ze Světla, zcela roven Zploditeli, mocí nerozdílný, (vnitřním) vznikem nebo (vnějším) vyřčením Slova s Otcem neztotožněn, nýbrž právě plozením od Otce rozlišný. Je tvým bratrem ten, bez něhož nic netrvá ani na nebi, ani v moři, ani na zemi – dobrotivé Slovo Boží. *Byl na počátku*, praví se – máš tu jeho věčnost. *Byl u Otce* – máš tu nerozdílnou a od Otce neoddělitelnou moc. *A Bůh byl Slovo* – máš tu jeho božství. Z takových pravd čerpej víru!

3. Miluj ho, dcero, poněvadž je dobrý: *Nikdo není dobrý, leč Bůh sám*. Není-li pochyby, že je Syn Boží a že Bůh je dobrý, není zajisté ani pochyby, že je dobrý i

Bůh Syn. Toho, pravím, miluj! Jeho to Otec zrodil před jitřenkou jako věčného, z lůna zplodil jako syna, ze srdce vydal jako Slovo. Ten jest, v němž se Otcí zalíbilo. Je ramenem Otcovým, protože je stvořitelem všeho, moudrostí Otcovou, poněvadž vyšel z úst Božích, je silou Otcovou, protože v něm přebývá tělesně plnost božství. Jej Otec tak miluje, že jej v lůně chová, po pravici usazuje, moudrostí nazývá, jako moc uznává.

4. Je-li tedy Kristus moc Boží, bude Bůh bez síly? Bude Otec bez Syna? Byl-li vždy Otec, byl zajisté vždy i Syn. Tudíž dokonalý Syn dokonalého Otce. Kdo snižuje moc, snižuje i jejího nositele. V dokonalém božství není nerovnosti. Miluj tedy, koho miluje Otec, cti, koho Otec chová v úctě! Neboť *kdo nectí Syna, nectí Otce, a kdo popírá Syna, nemá ani Otce*. Tolik o víře.

II. ČÍM SE PANNY MAJÍ SPRAVOVAT CO DO POKRMŮ A NÁPOJŮ

5. Ale stává se někdy, že i když je víra pevná, budí nedůvěru mládí. Poživej tedy skrovně vína, abys nezvětšovala tělesnou slabost, ne, abys budila choutky. Obojí působí pokušení: víno i mládí. Posty krotí i mladistvý věk a mírnost v jídle drží na uzdě nezkratné touhy. Rozum, nechť je odvrací, naděje tiší, strach krotí. Kdo neumí ovládnout vášně, je jako nezkratnými oři vláčen, smýkán, drásán, deptán.

6. Tak se kdysi stalo jinochu v oné pověsti pro lásku k Dianě. (*Faidra, nevlastní matka Hippolytova, obžalovala jej u jeho otce Thesea, že ji ukládá Hippolyt o čest. Rozhněvaný otec prosil Neptuna, aby Hippolyta zahubil. Neptun poplašil Hippolytovy koně ohromným býkem, který se vynořil z moře a ti Hippolyta usmýkali. Ale Diana, která Hippolyta milovala, dala jej přivést u Eskulapa kouzelnými bylinami k životu a přenesla jej do svého háje.*) Básnická lež ovšem pověst zkrášlila. Neptun prý v rozhorlení proti udanému soku splášil koně – patrně, aby se mluvilo o jeho veliké moci, že jinocha nepřemohl silou, nýbrž obelstil úskokem. Proto také každoročně konají slavnost na počest Dianě a na jejím oltáři obětují koně. Tato – jak říkají – panna, milovala toho, jenž ji neměl rád; za to se i nevěstky stydí. Nechť si, pro mne, přikládají důležitost i té své báji! Ač je hříšné obojí, přece je menší zlo, že mladík zahořel láskou k cizoložnici, až zahynul než to, že dva tak zvaní bohové soupeřili v cizoložství. Zeus prý pomstil bolest lehké dcery na lékaři cizoložnickově za to, že mu vyléčil rány. (*Zeus za trest, že nebešťan přivedl smrtelného člověka z říše stínu zpět na svět, srazil Eskulapa blesky do podsvětí.*) Sám však v lesích zhanobil Dianu, podařenou lovkyni ne zvěře, nýbrž necudnosti.

7. Vlastně i zvěře, aby mohla lovit polonahá. Nechť dávají Neptunovi běsnící moc, aby ukázali zločin smilné lásky. Nechť dávají Dianě království v lesích, v nichž bydlila, aby dotvrdili smilství, jež spáchala. Nechť dávají Eskulapovi mrtvého

vzkřísit, nechť však přiznají, že sám neunikl bleskům! Nechť dávají i Jovovi blesky, jichž neměl, jen když dosvědčí, jaké páchal hanebnosti!

8. Vraťme se však od bájí k zásadám. Myslím, abys pokrmů, budících tělesný žár, požívala střídmě. I orlice pouští maso v letu. Ve vás je ona vnitřní orlice, o níž čtete: *tvé mládí se jak orlice obnovuje*. Směřujíc do výšin v závažném panenském letu, nechť se zhostí tělesné touhy. Varuj se hostin, tancům se vyhýbej.

III. O NÁVŠTĚVÁCH

9. Přeji si, aby u mladších osob byly také méně časté návštěvy, i když jsou to rodiče nebo družky. Pod rouškou zdvořilosti mizí vzájemnými pozornostmi ostych, roste smělost, vkrádá se smích, skromnost povoluje. Neodpovědět na otázky je dětinské, odpovídat znamená zbytečnou řeč. Chci raději, aby panna neměla slov, než aby jich měla nadbytek. Neboť přikazuje-li se ženám i ve věcech Božích v chrámě mlčet a doma se ptát mužů, jaké opatrnosti třeba u panen, v nichž cudnost zdobí věk a mlčenlivost podporuje stud? Či málo mluví příklad, že Rebeka, když šla ke sňatku a spatřila snoubence, v závoj zahalila, aby nebyla dříve spatřena, než manželským svazkem spojena? Panna zajisté sličná neměla strach o krásu, nýbrž činila tak ze studu. Což Ráchel? Jak plakala a lkala, když byl na ní vynucen polibek. A plakat by neustala, kdyby byla nezvěděla, že to byl její příbuzný. Tak zachovala náležitý stud a neopominula příbuzenskou laskavost. Práví-li se muži: Na pannu neupírej zraků, aby ti snad nebyla k pádu, co říci Bohu zasvěcené panně, jež hřeší myšlením, miluje-li, a skutkem, dává-li se milovat?¹

MLČENÍ A ZDRŽENLIVÉ CHOVÁNÍ

11. Mlčenlivost je velká ctnost, především v chrámě. Nic ti neunikne ze slova Božího, napneš-li sluch a umlčíš-li hlas. Ani slova neprones, jež bys musila později odvolat, nejsi-li si řečí zcela jista! Mnohomluvnost přečasto vede ke hříchu. Bylo řečeno bratrovrahovi: Zhřešil jsi, mlč, abys již nehřešil. Panně však třeba říci: Mlč, abys nehřešila! O Panně Marii čtete: Uchovávala v srdci svém vše, co bylo řečeno o jejím Synu. Ani ty povíдавostí neruš, nýbrž soustřed' mysl, když se čte něco o Kristu, co o něm bylo prorokováno, nebo se líčí něco z jeho života! Co je nepěknějšího, než přehlušovat slovo Boží, aby nedocházelo ani sluchu, ani víry, ani hlubšího poznání, obklopovati tajemství zmateným hovorem a rušiti tak spasitelnou řeč?

12. I pohané prokazují svým modlám úctu mlčením. Tak vznikla tato pověst. Když makedonský král Alexander obětoval, vzňal se rukáv barbarskému pážeti, jež mu rozžihalo světla, a oheň popálil hocha po celém těle. Ten však vytrval nehnutě,

¹ Pozn.: odstavec č. 10 v originále chybí

neprozradil ani bédováním bolest, ani neprojevil tichým pláčem utrpení. Tak silná byla v barbarském hochu kázeň a úcta, že zvítězila nad přirozeností. A to se nebál neskutečných bohů, nýbrž krále. Nač by se bál těch, kteří by rovněž shořeli, kdyby je týž oheň zachvátil?

13. Oč lepší bylo, když jinoch dostal při otcově hostině rozkaz, aby neprozrazoval hlasitými projevy své chlípné choutky? (*Narážka na komedii Terentiovu Hautontimorumenos – Sebetřýznitel.*) I ty, panno Boží, při posvátných obřadech „zadrž vzdechy, chrchlání, kašel i smích“! (*Terentius: Hutontimorumenos – „Víš přece, jak je otec v těchto věcech obezřetný; tebe však znám, jak jsi v tom stále hloupý. Varuj se zmatených slov a natahování krku! Zadrž vzdechy, chrchlání, kašel i smích!“*) Co dovede on při hostině, to ty bys nedovedla při posvátných obřadech? Nechť především se jeví panenství v tvém hlase, nechť ústa zamkne stud, řeholní kázeň, nechť odstraní vše slabošské, nechť přirozenost řídí dobrý zvyk! Pannu ať především vyznačuje vážnost cudným chováním, ukázněnou chůzí, skromným vzezřením! Znamky ctnosti, nechť předcházejí jako náznaky neporušenosti! Sotva je pannou, jíž se na to při setkání nutno ptát.

14. Často se vypráví, jak kdysi rušilo lid v pobožnosti hrozná žabí kvákání. Kněž prý žabám poručil, aby zmlkly a měly úctu před posvátnou promluvou. A hned skřek ustal. Močály mlčí – člověk mlčet nebude? A nerozumný živočich uznává, co sám ze sebe nepoznává; jen člověk je tak nevychovaný, že nedovede věnovat vnitřní pobožnosti, kolik příjemnému šuškáni?‘‘

IV. NAPOMENUTÍ SVATÉHO AMBROŽE K UMÍRNĚNOSTI V ASKEZI

15. Tak k tobě mluvil Liberius svatě paměti. Co pro jiné jsou jeho velká slova, tys překonala vzorným životem. Svou ctností jsi nejen vyplnila všechny požadavky kázně, nýbrž učinilas v horlivosti dávno víc. Řeholní pravidla předpisují půst, ale jen pro některé dny. Ty však trávíš bez jídla dlouhý čas po mnoho dní a nocí. Bereš-li někdy na prosbu pokrm, odsuneš nepatrně knihu a odpovídáš: Ne samým chlebem živ je člověk, nýbrž každým slovem Božím. I při hostině volíš prostý pokrm, aby nechut' podporovala tvou touhu po postě; jako nápoj bereš čistou vodu, slzy při modlitbách, spánek nad knihou.

16. To bylo možno za mladších let, dokud duch nedospěl zralého věku. Jakmile však panna ovládla a přemohla tělo, musí se v práci mírnit, aby si zachovala zdraví pro působení mezi mladšími. Starší réva se snadno láme pod tíhou plodných výhonků, jestliže se občas nestříhá. Dokud roste, nechť si bují; je-li však stará, musí se pečovat, aby planými výhonky nezdivočela nebo neodumřela, jsouc vyčerpána přílišnou plodností. Dobrý hospodář ušlechtilou révu okopává, chrání před mrazem a pečuje, aby ji nesežehlo polední slunce. Také občas kypří půdu, a nenechá-li ji

úhorem, střídá setbu, aby si pole změnou plodin odpočalo. I ty, panno klonící se k stáří, aspoň střidej různé símě v srdci svém: jednou mírné jídlo, jindy mírnější půst, četbu, práci, modlitbu, aby změna v práci skytla chvíle oddechu.

17. Nerodí také každé pole obilí. Na pahorcích rostou vinice, tam lze spatřit siné olivy, tu vonné růže. Zdatný hospodář často nechá pluh a sám prstem hlínu rozrývá, aby vsadil sazenice květiněk. Mozolnatýma rukama, jimiž ve vinici krotil bujné býčky, jemně tiskne ovcím vemena. Tím lepší niva, čím více rodí. Tak i ty dle příkladu hospodáře dobrého neorej svou půdu stálým postem jako rádlém zapuštěným hluboko. Nechť kvete ve tvém sadě růže studu, lilie čisté myslí a záhony tvých fialek, nechť vpíjejí vlahý pramen krve přesvaté! Práví přísloví: Co chceš dělat dlouho, někdy vynechej! Nutno ovšem něco v době postní přidat, ne však z touhy po nápadnosti, nýbrž z opravdové zbožnosti.

O ČASTÉ MODLITBĚ

18. Též častá modlitba má nás k Bohu vést. Práví-li prorok, na jehož bedrech spočívaly potřeby celého království: *Sedmkrát za den vzdávám tobě chválu, co máme činit my, když čteme: Bděte a modlete se, abyste nevešli v pokušení?* Zajisté třeba pronášet posvátná slova modlitby a díkyčinění, když vstáváme, když vycházíme z domu, před jídlem a po jídle, v hodině celopalu (*narážka na starozákonní oběť zápalnou, která se konala navečer*) a konečně, když se ukládáme ke spánku.

19. Přál bych si však, abys i v lůžku střídala žalmy s modlitbou Páně, když procitneš, nebo než se ti na víčka snese spánek, aby tě stihl sen hned při počátku odpočinku povznesenou nad pozemské starosti ve zbožném rozjímání. Vždyť i ten, jenž je původcem i názvu filosofie, denně, než se odebral na lože, nařizoval pištki hrát jemné melodie, aby tak ukolébal mysl stísněnou světskými starostmi. Ale tento, podobně jako onen, jenž si myl prsa, marně se snažil vypudit světské světským. Čím více hledal lék proti rozkoši, tím více se mazal blátem. My však zcela odstraňme kal pozemských neřestí a očist' me své nitro vši tělesné poskvny!

20. Také se máme modlit denně v časných hodinách zvláště Věřím v Boha, pečť to našich srdcí, a v něm hledat v duchu pomoc, když nás něco děsí. Neboť kdy je v poli voják bez odznaku či v bitvě bojovník?

V. O KAJÍCNÝCH SKUTCÍCH A ŽE SE PANNY MAJÍ VYHÝBAT TANEČNÍMU VESELÍ

21. Kdo by nerozuměl onomu poučení, jež dává prorok Boží: *Zaplavuji pláčem co noc své lože, svými slzami smáčím svou postel?* Vezmeme-li „lože“ doslova, ukazuje nám, že tak hojně máme slzy prolévat, abychom zaplavili lože a smáčeli je úpěnlivým pláčem; pláč tu na zemi znamená odměnu v nebi, ježto blahoslavení plačící, neboť se budou radovati. Rozumíme-li tímto slovem prorokovým tělo, smývejme slzami pokání hříchy těla. Šalomoun si dal zhotovit přenosný trůn z dřeva libanonského: nohy dal udělat ze stříbra, opěradlo ze zlata, sedadlo z perel. (Sv. Ambrož má místo „přenosný trůn“ „lože“ – *lectus* – čímž se vysvětlí souvislost.) Co je tento trůn, ne-li obraz našeho těla? Perly svým leskem představují vzduch, zlato oheň, stříbro vodu, dřevo zemi; z těch čtyř prvků se skládá lidské tělo. V něm sídlí duch, netěká-li neklidně po drsných výšinách či vyprahlých rovinách, nýbrž spočívá-li v klidu na dřevě, nad všechnu neřest povýšen. Proto praví David: *Pán mu pomůže, až bude na lůžku bolesti.* Co může být lůžkem bolesti, když lože, nemající citu, nemůže trpět? Lože bolesti znamená smrtelné tělo: *Já nešťastný člověk! Kdo mě vysvobodí z těla smrti této?*

22. Uvedl jsem verš, v němž jsem se zmínil o těle Páně; aby snad čtenáře nezaráželo, že Pán přijal tělo bolesti, nechť se rozpomene, jak Pán v bolesti oplakával smrt Lazarovu, v utrpení, jak byl proboden, z rány že vytekla krev a voda a jak vypustil duši. Voda, aby nás omyla, krev, aby nás napojila, duše, aby nás vzkříšila. Jen Kristus je nám vírou, nadějí a láskou. Nadějí ve vzkříšení, vírou ve křtu, láskou ve svátosti.

23. Jako přijal tělo podrobené bolesti, tak *celé lože mu přeměnil v bolesti jeho*, tj. obrátil k spáse lidstva. Neboť jeho utrpení zrušilo slabost, jeho zmrtvýchvstání smrt. Přece však máte místo světa lkát, v Pánu se radovat, být zkroušené v pokání, ochotné v hnutí milosti, i když dal apoštol národů spasitelný příkaz plakat s plačícími a radovat se s radujícími.

24. Kdo chce této choulostivé otázce přijít přímo na kloub, nechť vezme téhož apoštola. Ten praví: *Cokoliv činíte slovem nebo skutkem, všechno (čiňte) ve jménu Pána Ježíše Krista, děkující Bohu Otci skrze něho.* Všechny své řeči i skutky předkládáme Kristu, jenž smrt změnil v život, světlo stvořil z tmy! Choré tělo se jednou teplým obkladem zahřívá, jindy studeným chladí; změna léků přináší úlevu, je-li dle lékařovy rady; působí však zhoršení, je-li proti předpisu. Podobně, co je podle předpisu lékaře našeho Ježíše Krista, je lékem, co je proti, je nezdravé.

25. Radost má plynout ze spořádaného srdce, ne z nevázaných hodokvasů, ne ze svatebních popěvků. Kde radovánky končí bujným rejem, tam není cudnost bezpečná a veselí je pochybné. Je mým přáním, aby se posvátné panny tanci vyhýbaly. „Neboť

nikdo“, praví jeden světský filosof, „netančí ve střízlivosti, nýbrž v podroušení“. Je-li podle světské moudrosti důvodem k tanci opilost či zmámení, jaké asi váhy pro nás budou varovné příklady Písma! Jan, předchůdce Páně, jenž byl sťat na přání tanečnice, je příkladem, že víc škody způsobil svůdný tanec než šílená zločinnost.

VI. PŘÍKLAD JANA KŘTITELE

26. Poněvadž takového muže nelze přejít jen tak stručnou zmínkou, všimněme si, kdo, od koho, proč a kdy byl zabit. (*Je to zlomek Ambrožova kázání před lidem; s celkem souvisí jen nepatrně.*) Cizoložní usmrcují spravedlivého, a vinní obracejí trest proti soudci. Dále, odměnou tanečnici je smrt proroka. Konečně, což všichni barbaři pokládají za hrozné, výrok, korunující krutost, padá při hostině a hodokvasu. Hrozná a mrzká poslušnost kráčí od stolu do žaláře, ze žaláře k hostině. Co vin v jednom zločinu!

27. Hrozná ta hostina je vystrojena s královským přepychem. Královna čeká na chvíli, kdy bude mimořádný počet hostí. Pak přivede svou dceru, již lépe slušelo zůstat v odlehlých komnatách, než aby před muži tančila. Čemu se mohla naučit od své cizoložné matky, než urážet stud? Což svůdnějšího, než nevázanými pohyby odhalovat údy, jež zakryla a zastřela příroda či obyčej? Co víc dráždí nežli slibné pohledy, otočení šíje, vlající vlas? Zcela důsledně to vede ke hříchu proti Bohu. Což může být stud tam, kde se skáče, hlučí, tleská?

28. Tehdy král rozjařen – praví evangelium – vyzval dívku, aby žádala, co si přeje. Pak se zapřisáhl, že jí dá i polovic království, kdyby o ně žádala. Viz, jak soudí sami lidé tohoto světa o své světské moci, že za tanec dávají i království! Dívka na radu matčinu požádala, aby jí na míse přinesli hlavu Janovu. Co praví evangelista: *Zarmoutil se král*, není lítost králova, nýbrž vyznání zločinu. Tak tomu bývá před soudem Božím, že sami sebe svým vyznáním odsuzují, kdož se dopustí bezbožnosti. Praví však, *pro spolustolující*. Co je odpornějšího než naříditi vraždu, aby se nevbudila nelibost spoluhodovníků? Dodává: *pro přísahu*. Jaká nová počestnost! Lépe by bylo, kdyby byl křivě přísahal! Proto správně zakázal Pán v evangeliu přísahu, aby nebyla podnětem ke křivopřísežnictví a příležitost k provině. Král tedy, aby nerušil přísahu, dává zabít nevinného. Nevím, co je strašnější. Lepší je křivá přísaha než plnění krutých závazků.

29. Kdo by nemyslel, vida běžet sluhu z hodovní síně k vězení, že mají rozkaz Jana propustit? Kdo by se nedomníval, slyše o Herodových narozeninách a o slavné hostině, o nabídce dané dívce, aby si vybrala dle svého přání, že poslali stráž Jana osvobodit? Co má společného krutost s radovánkami, rozjaření s pohřbem? Vlekou proroka k trestu v čase hodů, na rozkaz hodovníků, nepřejících milosti! Jan je sťat mečem, jeho hlavu nesou na míse. To sousto zvolila si krutost, tím se ukájela zdivočelost, nemající dosti na hodech.

30. Pohled', králi strašlivý, na divadlo hodné tvého kvasu! Vztáhni ruku, aby již nic nechybělo tvému ukrutenství, aby tvými prsty crčely pramenky té drahé krve! Tvůj hlad nebyly s to hody ukojit, ani poháry uhasit tu neslýchaně krutou žízeň: nuž, pij krev prýstící z otevřených ještě žil té sřáté hlavy! Viz oči, ještě v smrti svědky tvého zločinu, jak se odvracejí od tvých rozkoší! Pohaslo v nich světlo, ne tak smrti účinkem, jako hrůzou z tvého hýření. Bezkrvná jsou ona zlatá ústa, jejichž soud byl tobě nesnesitelný. Zmlkla, ale ještě máš z nich strach... To jazyk, jenž často i po smrti koná službu jako za živa, odsuzoval nemravnost, byť jen chvěním trhavým. Nesou hlavu Herodiadě: raduje se, plesá, jako by unikla zločinu, když svého soudce zabila.

31. Co na to rcete, vy dobré ženy? Vidíte, čemu dcery učít, čemu odvykat? Necht' si tančí, ale dcera cizoložná! Avšak cudná, čistá matka, necht' učí dcery zbožnosti, ne tanci! Vy pak, vášní, moudří muži, učte se stranit hodokvasů lidí zkažených: takové jsou hody věrolomných, jaké jejich rozsudky!

VII. O SVATÉ PELAGII

32. Vhodně mi, svatá sestro, ke konci řeči vnukáš otázku, jak smýšlet o zásluhách těch, kdož se vrhli z výše nebo do řeky, aby neupadli pronásledovatelům do rukou, když Písmo svaté zakazuje křesťanům sahat sobě na život. O pannách zavřených v žaláři máme vyřčenou odpověď, ježto je tu příklad mučednice.

33. Kdysi v okolí Antiochie žila sv. Pelagie. Bylo jí sotva patnáct let – sestra panen a sama panna. Při prvním povelu k pronásledování zavřela se doma, když tu zpozorovala, že je obklíčena lupiči víry nebo panenství. Matka i sestry byly pryč. Sama bez ochrany, ale plna víry v Boha praví: „Co udělám, neučiníš-li opatření, zajatá panenská cti? Smrt si přeji a zároveň se jí bojím, protože ji nepřijímám, nýbrž působím. Kéž mě stihne smrt, je-li dovolena, kéž mě stihne, i když ji nebudou chtít dovolit! Bůh se neurazí touto záchranou a víra vinu sejme. Zkoumáme-li obsah slova, co je síla vůle? Ta je spíše tam, kde se umřít chce, a nemůže. Překážek se neboj! Kdo je, kdo umřít chce, a nemůže, když tak mnohé cesty života končí smrtí? Rozvrátím svým pádem modlám oltáře a krví uhasím jim k počtě zapálené ohně. (*Skokem z výše; tím jediným slovem naznačuje Ambrož, jakou smrtí mučednice skončila.*) Nemusím mít strach, že chabá ruka není schopna probodnout, že se prsa uhnou ráně smrtící: nic tělu k smrti nenechám. Nebudu se bát, že mi chybí meč: mohu umřít zbraní svou, mohu umřít bez milosti katovy v lůně matčině.“ (*tj. v lůně země*).

34. Ozdobila prý si hlavu, oděla se ve svatební šat, takže bys řekl, že nejde smrti vstříc, nýbrž snoubenci. Jakmile však odporní pronásledovatelé viděli, že jim cudná kořist unikla, jali se hledat matku a sestry. Ty však již dosáhly duchovním letem říše čistoty. Když jim z jedné strany hrozili pronásledovatelé, z druhé strany jim bystřina uzavírala cestu k útěku, ale otevírala k palmě vítězství, pravily: „Proč bychom se

bály? Hle, voda: kdo nám zabrání, abychom nebyly pokřtěny? Vždyť právě křest zjednáva odpuštění hříchů a přístup do věčného království! A to je křest, po němž již nikdo nehřeší! Nechť nás přijme v náruč voda, z níž je znovuzrození; nechť nás přijme voda, která rodí panny; nechť nás v náruč přijme voda, která nebe otevírá, slabě chrání, skrývá smrt, tvoří mučedníky! Tebe, Bože, světa Tvůrce, prosíme, aby proud snad neoddělil naše těla bezduchá, aby smrt nám nepřinesla v pohřbu rozdíl, když nás za života láska spojila. Jedno budiž setrvání, jedna smrt i pohřeb jeden!“

35. Na ta slova vykasaly trochu šat, aby ani neurazil stud, ani v kroku nebránil, a za ruce se vzaly jako k tanci; jdou doprostřed řečiště, kde je prudší proud, a míří tam, kde zeje srážná hlubina. Žádná necouvla, žádná se nezdráhala jíti vpřed, žádná nehledala pod nohama půdu. Jímala je úzkost, když dostoupily dna, s nelibostí uvítaly mělčiny, s radostí hlubinu. Byl bys viděl zbožnou matku, jak dcerám ruce svírá, raduje se z této záruky a strachuje se, aby jí dcery neunesl ani proud. „Přináším ti, Kriste,“ modlí se „tyto oběti, jež si uchovaly čistotu; jsou mi nyní na této cestě průvodkyněmi a v utrpení družkami.“

36. Divil by se někdo právem, že měly tolik pevnosti za živa, když ještě po smrti zůstala jejich těla nepohnutě stát? Proud mrtvoly neobnažil, rychlý tok je nestrhl. Ba, svatá matka, ač jí milující srdce dotlouklo, stále měla rozevřené náruči a ani ve smrti neuvolnila své láskyplné objetí. Když splatila dluh lásce mateřské, zesnula s tímto sladkým údělem: Děti, které k mučednictví přivedla, měla ještě v hrobě kolem sebe.

SVATÁ SOTERIS

37. Než proč ti, sestro, uvádím cizí příklady? Vždyť ti toto smýšlení mučednice vlila tvá příbuzná jako duchovní odkaz rodové čistoty. (Sv. *Soteris byla usmrcena asi r. 304 za pronásledování Diokleciánova. Z její rodiny byli konsulové a tato urozenost se jí zračila i ve tváři. Když nechtěla obětovat modlám, nařídili kat, aby ji tloukl do tváře. – V rodě Ambrožově byla mravní čistota ve veliké úctě. Kromě této mučednice víme, že zachovala čistotu sestra Ambrožova Marcellina a jeho bratr Satyrus. Ambrožovo panictví a úcta k čistotě vysvítá ze všech jeho spisů.) Kde by ses mu naučila, když nemélas odkud, žijíc na venkově, bez panenské družky, bez vedení učitele? Nejsi tedy žačkou, neboť není žáka bez učitele, nýbrž dědičkou jsi ctnosti.*

38. Jak by tomu mohlo, jinak být, aby ti svatá Soteris nedala své smýšlení, když ti dala rod? Tato žena v čas pronásledování dosáhla v nízkých potupách mety mučednické. Nabídla katu dokonce i tvář, jíž bývá šetřeno při mučení ostatního těla a jež na muka spíše hledí, než je snáší. Tak byla statečná a trpělivá, když nastavila mukám jemnou líc, že dříve kat v svém díle povolil než mučednice ve svém trápení. Nezkřivila ústa, tváře neodvrátila, slzy neuronila přemožena pláčem. Když snesla muka rozličná, zahynula mečem, jak bylo jejím přáním.

OBSAH

ÚVOD.....	1
KNIHA PRVNÍ	
I. Předmluva.....	6
II. Chvála svaté Anežky, panny a mučednice	7
III. Panenství má svůj vzor v životě nebeském.....	8
IV. Ustavičné panenství je ctnost výhradně křesťanská	9
V. Původcem panenství je Kristus, snoubenec panenské církve	10
VI. Srovnání panenství se stavem manželským.....	11
Světlé stránky panenství	12
VII. Doporučováním panenství se neodrazuje od manželství... ..	13
...nýbrž srovnává se dobré s dobrým, aby vyniklo lepší.....	14
VIII.	15
Slovo pannám	15
Kristus – snoubenec panen	16
Panna – snoubenka Kristova.....	16
Odměna panenského života zde na zemi	17
IX. Ozdobou panen jest, že se nezdobí	18
X. Mnoho panen již porozumělo	18
XI. Kterak přemáhati překážky.....	19
Příklad jedné panny	20
KNIHA DRUHÁ	
I. Účelem této druhé knihy je povzbuzení příklady	21
II. Příklad Panny Marie.....	21
III. Svatá Thekla	24
IV. Neznámá panna v Antiochii	24
V. Podobný příklad ze světa pohanského	27
Srovnání obou příkladů	27
VI. Závěr druhé knihy.....	28

KNIHA TŘETÍ

I. Kázání papeže Liberia.....	30
II. Čím se panny mají spravovat co do pokrmů a nápojů.....	31
III. O návštěvách.....	32
Mlčení a zdrženlivé chování.....	32
IV. Napomenutí svatého Ambrože k umírněnosti v askezi.....	33
O časté modlitbě.....	34
V. O kajících skutcích a že se panny mají vyhýbat tanečnímu veselí..	35
VI. Příklad Jana Křtitele.....	36
VII. O svatě Pelagii.....	37
Svatá Soteris.....	38
OBSAH.....	39

Vybráno z knihy
Svatého Ambrože, biskupa milánského

TŘI KNIHY O PANNÁCH

Vydalo v roce 1948 Dominikánské nakladatelství v edici Krystal
Překlad P. ThDr. Josef Zvěřina

*Pro vnitřní potřebu zasvěcených panen českých a moravských diecézí
vydáno vlastním nákladem v Brně v letech 1998, 1999 a 2001.*

Verze pro web – Brno AD 2022

